

Jaargang 195 nummer 2 - 2026

MILITAIRE SPECTATOR

DE POLITIEK-STRATEGISCHE POSITIE VAN GROENLAND

- Japan: van zelfverdedigingsmacht naar strijdmacht
- Warrior achter een computerscherm?

FOTO BEELDBANK NIMH

In *Militaire Spectator* 3-2026 verschijnt onder meer: ‘De militair is verantwoordelijk in de oorlog. Maar wat betekent dat?’, van dr. Jan Peter van Bruggen.

Het internationaal recht maakt onderscheid tussen aansprakelijkheid (individuele verantwoordelijkheid) en persoonlijke verantwoordelijkheid (de morele overtuiging van de betreffende persoon). Persoonlijke verantwoordelijkheid is veel breder en gaat veel verder dan aansprakelijkheid.

Zijn militairen zelf verantwoordelijk voor wat ze doen in de oorlog? Of zijn vooral machthebbers en militaire leiders verantwoordelijk, en speelt de persoonlijke verantwoordelijkheid van

militairen niet zo’n belangrijke rol? Zolang er oorlog gevoerd wordt zorgt de combinatie van persoonlijke verantwoordelijkheid en militaire bevelsdiscipline al voor een spanningsveld.

Waar andere krijgsmachten een bepaling kennen voor de morele beoordeling van bevelen – soms al in de tijd voor het Tribunaal van Neurenberg – ontbreekt deze in Nederland. De inzet in Uruzgan bood als meest recente grootschalige missie de mogelijkheid een beeld te geven van de ervaring van persoonlijke verantwoordelijkheid van Nederlandse militairen, onder meer vanwege veel en vergelijkbare gevechtssituaties. De verwarring op het punt van verantwoordelijkheid kreeg in Uruzgan concrete uitingen. ■

Armies fight battles, nations win wars

Na een paar maanden onderhandelen ligt het er: een coalitieakkoord van het aankomend minderheidskabinet. Met daarin op het eerste gezicht veel goed nieuws voor Defensie: de defensie-uitgaven gaan naar 3,5% van het bbp en dit percentage wordt ook wettelijk verankerd, de eigen defensie-industrie wordt gefaciliteerd om te groeien, de Wet op de Defensiegereedheid wordt zo snel mogelijk ingevoerd en er wordt verder gebouwd aan een schaalbare krijgsmacht van 122.000 mensen, een erg ambitieuze doelstelling met het oog op demografische ontwikkelingen. Hoewel dienstplicht ook voor dit kabinet vooralsnog een brug te ver is, wordt als eerste stap van het Zweedse model wel een verplichte enquête voor alle 18-jarigen ingevoerd, hoewel hier ongetwijfeld eerst nog wat juridische hindernissen aan kleven. Ook komt er een defensie-innovatieautoriteit, wordt de Europese defensie-samenwerking verdiept en gaat de steun aan Oekraïne onverminderd door.

Deze maatregelen zullen de militaire paraatheid van de Nederlandse krijgsmacht zeker versterken, al weten we ook dat zelfs met 3,5% bbp niet aan alle noodzakelijke behoeften kan worden voldaan. Maar hoe staat het ervoor als we kijken naar de tegenhanger van militaire paraatheid in de maatschappij, naar de maatschappelijke weerbaarheid? Immers, *armies fight battles, nations win wars*. Dan rijst een minder rooskleurig beeld op uit het akkoord. Wie zoekt naar maatregelen die bijdragen aan maatschappelijke weerbaarheid zal het hele coalitieakkoord door moeten nemen; ze staan er namelijk versnipperd in.

Zo lezen we in het hoofdstuk over nationale veiligheid over de versterking van de weerbaarheid tegen hybride (sabotage)acties door (non)statelijke actoren, onder andere door een versterking van de inlichtingendiensten. Ook zet het kabinet in op samenredzaamheid, geconcretiseerd in de oprichting van buurtcrisisteam (mogelijk geïnspireerd op onze eigen Bescherming Bevolking van vroeger of de Amerikaanse Community Emergency Response Teams¹) en de inrichting van noodsteunpunten. In de onderwijsparagraaf lezen we dat de Maatschappelijke Diensttijd behouden blijft om burgerschap en maatschappelijke weerbaarheid onder jongeren te versterken en dat er wordt geïnvesteerd in mentaal welzijn en weerbaarheid van studenten. In de digitaliseringsparagraaf vinden we maatregelen om de digitale weerbaarheid te versterken en in de democratieparagraaf ten slotte staat een voorstel voor de oprichting van een Gemeenschapsfonds, wat bij zou kunnen dragen aan de gewenste samenredzaamheid. Maar krijgen we hiermee ook de weerbare samenleving die nodig is om een mogelijk oorlogsscenario langdurig vol te houden, zoals we nu in Oekraïne zien? En hoe worden al deze maatregelen gefinancierd? De 1,5% bbp voor maatschappelijke weerbaarheid is als tegenhanger van de 3,5% bbp voor Defensie nergens terug te vinden.

Het is duidelijk dat een integrale visie op militaire paraatheid én maatschappelijke weerbaarheid ontbreekt. Het kabinet kiest duidelijk niet voor een *whole-of-government* benadering, laat staan voor *whole-of-society*. Daarmee is een weerbare samenleving nog niet in zicht. Laten we hopen dat een Artikel 5-scenario nog even op zich laat wachten. ■

1 Zie hiervoor P. Hagenaars, 'The greatest good for the greatest number', *Militaire Spectator* 194 (2025) (2) 124-137, en D.T. Sanders en F. Baudet, 'Een enigszins redelijke bescherming van de bevolking en van het nationale potentieel', idem, 94-109.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
E info@kvbk.nl
linkedin.com/company/kvbk/

Secretaris en ledenadministratie

Majoor R. Verheijen MA
E secretaris@kvbk.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Ledenadministratie KVBK
FMW/MOW
Postbus 90002, 4800 PA Breda
E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
Itkol mr. E.C. Bahler
briggen Marns drs. G.F. Booij EMSD
kol dr. L. Boskeljon-Horst
bgen prof. dr. A.J.H. Bouwmeester
kap dr. B.T.A. van den Broek
drs. K.S. Chafekar MA
dr. A. Claver
drs. P. Donker
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
Itkol A.L. Judge-Heijboer MSc
ltz1 dr. W.M. Ooms
Itkol P. Schrijver MA
mr. dr. A. van Vark
dr. R. de Winter

BUREAU REDACTIE

M. Katsman MA (e-outreach)
dr. F.J.C.M. van Nijntzen (eindredactie)
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator
linkedin.com/company/militaire-spectator/

De Militaire Spectator is
aangesloten bij de European
Military Press Association

LIDMAATSCHAP

Particulier lid € 30,-
Particulier lid buitenland € 30,-
+ € 15,- verzendkosten

Instellingen binnenland € 35,-
Instellingen buitenland € 35,-
+ € 15,- verzendkosten

Evenementenlid € 10,-

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Wilco Meppel
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Cover: Amerikaanse special operators
oefenen bij de basis Pituffik op Groenland,
2023

Foto: U.S. Army, Andrew Adams

De politiek-strategische positie van Groenland in het Arctisch gebied

Youri Gerritsen en Stephan Ip

Het getouwtrek om Groenland, inmiddels het middelpunt in het
geopolitieke krachtenveld van de Arctische regio, heeft ook implicaties
voor Nederland.

Meningen van anderen: Tactiek als fundament voor iedere commandant

Thomas Roddenhof

Tactische onderbouwing is onmisbaar voor de commandant van de groep
en het peloton.

82

FOTO DVIDS

62

Japan: van zelfverdedigingsmacht naar strijdmacht

Kees Homan

Drie recente veiligheidsdocumenten brengen de Japanse Self Defense Forces verder weg van het decennia oude pacifisme en dichterbij het mandaat van een strijdmacht.

FOTO DVIDS

74

Warrior achter een computerscherm?

Sofie van der Maarel

Technologische innovaties in de krijgsmacht kunnen spanningen opleveren en daarom is het beter ze mensgerichter te implementeren.

EN
VERDER

EDITORIAAL	Armies fight battles, nations win wars	49
COLUMN SERGEI BOEKE	Het einde van de international rules-based order	88
TEGENWICHT	Zero tolerance, nul nuance	90
BOEKEN	<i>No More Napoleons</i>	92
RETROSPECTATOR	'Militaire fiasco's, incompetentie en mislukkingen'	94

De politiek-strategische positie van Groenland in het Arctisch gebied

Yoeri Gerritsen en Stephan Ip*

Het geopolitieke belang van het Arctisch gebied is de afgelopen decennia aanzienlijk toegenomen. Klimaatverandering heeft geleid tot de opening van nieuwe vaarroutes en de toegang tot waardevolle grondstoffen, waaronder zeldzame aardmetalen. Groenland, een autonoom gebied binnen het Koninkrijk Denemarken, is inmiddels het middelpunt geworden in het geopolitieke krachtenveld van de regio, vooral sinds de aantreding van president Trump in de Verenigde Staten.¹ In dit artikel staat de politiek-strategische positie van Groenland in het Arctisch gebied centraal, met bijzondere aandacht voor de spanningen tussen Denemarken² en de Verenigde Staten en de implicaties daarvan voor Nederland. Gezien de brede en complexe aard van de geopolitieke ontwikkelingen in het gebied, en vele betrokken landen en actoren, is de focus bewust beperkt tot de belangen en implicaties voor Nederland. Deze afbakening vergroot de relevantie en toepasbaarheid van dit artikel binnen de Nederlandse context.

Groenland is een geopolitiek knooppunt. Wat zijn de implicaties van de Amerikaanse interesse in het eiland voor Nederland?

FOTO SEBASTIAN WE

Groenland als geopolitiek knooppunt

Groenland heeft een strategische ligging in het Arctisch gebied. Het gebied ligt tussen de Verenigde Staten en de EU en herbergt belangrijke internationale vaarroutes. Door klimaatverandering smelten de ijskappen van het Arctisch gebied, wat de opening van nieuwe vaarroutes bevordert die economisch aantrekkelijk zijn voor de wereldwijde handel. Deze nieuwe routes vergroten de geopolitieke relevantie van het gebied aanzienlijk.³

Groenland herbergt ook aanzienlijke voorraden van zeldzame grondstoffen die essentieel zijn voor technologische soevereiniteit van landen. Momenteel is de wereld grotendeels afhankelijk van China,⁴ de grootste producent van zeldzame aardmetalen ter wereld.⁵ Deze zeldzame aardmetalen worden gebruikt in toepassingen als elektronica, windturbines en accu's. Door klimaatverandering wordt Groenland steeds beter bereikbaar, wat de winning van deze zeldzame aardmetalen in de regio economisch meer aantrekkelijk maakt.⁶

Met naar schatting 13 procent van de wereldwijd nog niet ontdekte olievoorraden en 30 procent van de wereldwijd nog niet ontdekte gasreserves in het Arctisch gebied zal Groenland een cruciale rol spelen in de toekomstige mondiale energievoorziening.⁷ Smeltende ijskappen vergemakkelijken de winning van olie en gas, waardoor landen minder afhankelijk worden van traditionele olie- en gasproducenten, zoals de Verenigde Staten, Rusland⁸ en OPEC-leden.⁹

Het Deense koninkrijk en de Amerikaanse druk

Denemarken koloniseerde Groenland in 1721. In 1953 werd Groenland een officiële Deense provincie en in 1979 kreeg Groenland de huidige autonome status binnen het Deense koninkrijk.¹⁰ Als autonoom gebied binnen het Deense koninkrijk heeft Groenland een eigen regering. Op het gebied van buitenlands beleid en defensie is Denemarken verantwoordelijk voor

Groenland. Zo vertegenwoordigt Denemarken het eiland binnen de NAVO en de Verenigde Naties. De afspraken met betrekking tot het zelfbestuur van Groenland, buitenlands beleid, defensie, wetgeving, financiële autonomie en Deense steun zijn vastgelegd in de Groenlandse Wet van 2009.¹¹

Belangrijke bepalingen uit deze wet met betrekking tot de geopolitieke betekenis van Groenland in het Arctisch gebied omvatten onder meer de verantwoordelijkheid van Denemarken voor het buitenlandse beleid, de militaire verdediging en de financiële steun die Groenland ontvangt via subsidies. Zo bestaat in 2025 de helft van de Groenlandse overheidsbegroting uit subsidies van Denemarken.¹²

* Majoor Yoeri Gerritsen MSc is werkzaam bij de Koninklijke Luchtmacht. Luitenant ter zee der 1e klasse logistieke dienst mr. Stephan Ip is werkzaam bij de Koninklijke Marine. Dit artikel is een bewerkte versie van de politiek-strategische landenanalyse van het Koninkrijk Denemarken die is geschreven in het kader van de basismodule Internationale Veiligheidsstudies (IVS) binnen de opleiding Middelbare Defensie Vorming (MDV), afgerond in juli 2025. Het artikel is bijgewerkt tot en met half januari 2026.

- Jacob Gronholt-Pedersen en Louise Rasmussen, 'Greenland, Denmark affirm alliance amid Trump's interest in US control', *Reuters*, 27 april 2025. Zie: <https://www.reuters.com/world/greenland-strengthen-relationship-with-denmark-amid-disrespectful-us-rhetoric-2025-04-27>.
- Wanneer in dit artikel 'Denemarken' wordt vermeld, wordt uitsluitend het land Denemarken bedoeld, zonder Groenland.
- Alex Gendler, 'Why the Arctic matters in the 21st century', *VOA News*, 31 januari 2025. Zie: <https://www.voanews.com/a/why-the-arctic-matters-in-the-21st-century-/7958931.html>.
- Voor de leesbaarheid wordt in dit artikel verwezen naar 'China', waarmee Volksrepubliek China wordt bedoeld.
- Ernest Scheyder en Eric Onstad, 'Insight: World battles to loosen China's grip on vital rare earths for clean energy transition', *Reuters*, 2 augustus 2023. Zie: <https://www.reuters.com/markets/commodities/world-battles-loosen-chinas-grip-vital-rare-earths-clean-energy-transition-2023-08-02/>.
- Innovation News Network, 'Why the world is turning to Greenland's rare earth metals', 3 augustus 2023. Zie: <https://www.innovationnewsnetwork.com/why-world-turning-to-greenlands-rare-earth-metals/>.
- Kenneth Bird et al., *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle* (Reston, U.S. Geological Survey, 2008). Zie: <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf>.
- Voor de leesbaarheid wordt in dit artikel verwezen naar 'Rusland', waarmee de Russische Federatie wordt bedoeld.
- Tristan Bove, 'The New Economy of a Warming Arctic', *Earth.Org*, 2 september 2021. Zie: <https://earth.org/new-economy-of-a-warming-arctic/>.
- Dolph Kessler, 'Hoe verder met Groenland?', Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, april 2021. Zie: <https://geografie.nl/artikel/hoe-verder-met-groenland>.
- De *Lov om Grønlands Selvstyre* is formeel een Deense wet, aangezien deze is vastgesteld door het Deense parlement. Zie: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2009/473>.
- Jeroen Visser, 'Voelen Groenlanders zich al de schatbewaarders van Donald Trump?', *de Volkskrant*, 10 maart 2025. Zie: <https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2025/groenland-trump-verkiezingen-denemarken-reportage~v1350169/>.

Kaart 1 Groenland is rijk aan bodemschatten, wat de interesse heeft gewekt van de VS voor het eiland

AFBEELDING ANP GRAPHICS

Groenland beschikt daarnaast over een eigen exclusieve economische zone (EEZ). Hoewel Denemarken internationaal verantwoordelijk is voor de EEZ van Groenland, heeft Groenland zelf de controle over het beheer van de EEZ, inclusief visserij en exploitatie van grondstoffen.¹³ Als overzees gebied van de EU valt Groenland weliswaar buiten de interne markt van de unie, maar er bestaan bilaterale handels- en andere overeenkomsten tussen de EU en Groenland.

Op militair gebied heeft Groenland een belangrijk geopolitiek belang voor de VS. Op Groenland bevindt zich de Amerikaanse militaire basis Pituffik Space Base, voorheen Thule Air Base. Deze militaire basis is strategisch gepositioneerd tussen de VS en Rusland en biedt de VS de mogelijkheid om toezicht te houden op ballistische raketten. Daarnaast speelt de militaire basis een cruciale rol in ruimteonderzoek en satellietcommunicatie en versterkt deze basis de Amerikaanse aanwezigheid in het Arctisch gebied.¹⁴

Het ontstaan van nieuwe vaarroutes vergroot de Amerikaanse interesse in het Arctisch gebied, omdat deze vaarroutes korter en economisch aantrekkelijk zijn. De VS streeft ernaar controle te behouden over de nieuwe, kortere vaarroutes om te voorkomen dat landen als Rusland en China er invloed op uitoefenen.¹⁵

13 Frederik Scholaert, *EU-Greenland relations in fisheries* (Brussel, Europees Parlement, maart 2025). Zie: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769534/EPRS_BRI%282025%29769534_EN.pdf.

14 Julian Dossett, 'What is the US Space Force doing in Greenland?', *Space.com*, 10 januari 2025. Zie: <https://www.space.com/space-exploration/missions/what-is-the-us-space-force-doing-in-greenland>.

15 Kenneth Rosen, 'The End of American Exceptionalism in the High North', *Foreign Policy*, 7 juni 2024. Zie: <https://foreignpolicy.com/2024/06/07/arctic-united-states-military-strategy-competition-coast-guard/>.

De VS maakt zich zorgen over de invloed van China op Groenland, met name door investeringen in cruciale infrastructuur die volgens de Amerikanen onvoldoende onder toezicht van Denemarken staan.¹⁶ Bovendien heeft de VS interesse in grondstoffen van het Arctisch gebied, met als doel minder afhankelijk te worden van landen als China en zelf controle te behouden over toeleveringsketens van zeldzame grondstoffen.

De spanningen tussen Denemarken en de VS over Groenland ontstonden in 2019, toen president Donald Trump tijdens zijn eerste ambtstermijn publiekelijk interesse toonde in de aankoop van Groenland van Denemarken. Dit voorstel werd echter resoluut afgewezen door zowel de Deense als de Groenlandse regering, waarop de VS een gepland bezoek aan Denemarken annuleerde.¹⁷

In 2025, sinds het begin van de tweede ambtstermijn van president Trump, zijn de spanningen tussen de VS en Denemarken verder toenemen. Trump heeft aangegeven dat de VS niet uitsluit economische of militaire drukmiddelen in te zetten om Groenland te annexeren.¹⁸ Het bezoek van vicepresident JD Vance aan de Amerikaanse legerbasis op Groenland wordt daarbij gezien als een politiek statement.¹⁹ Recent heeft Trump deze koers verder aangescherpt door een speciaal gezant aan te wijzen met de opdracht Groenland onderdeel te maken van de Verenigde Staten.²⁰ Hij heeft daarbij zelfs herhaaldelijk gedreigd Groenland zo nodig met militair geweld te annexeren.²¹ In recente uitlatingen heeft Trump evenwel benadrukt dat de inzet van militair geweld geen onderdeel vormt van het Amerikaanse beleid ten aanzien van Groenland.²²

Eerder heeft de Deense regering, in reactie op de druk van de Verenigde Staten, het defensiebudget met bijna 2 miljard euro verhoogd om de militaire aanwezigheid in het Arctisch gebied te vergroten.²³ Er zijn vier MQ-9B SkyGuardian-drones besteld voor inzet in het gebied.²⁴ Daarnaast wil Denemarken zes fregatten bouwen.²⁵ Ook is Kopenhagen van plan te investeren in het gereedmaken van een vliegveld

nabij Kangerlussuaq op Groenland, zodat dit vliegveld in de toekomst F-35-gevechtsvliegtuigen kan ontvangen.²⁶

In het verlengde van deze investeringen heeft de Deense regering besloten om de militaire aanwezigheid op en rond Groenland te vergroten met de inzet van extra Deense militairen.²⁷

- 16 Hans Lucht, *Chinese Investments in Greenland Raise US Concerns* (Kopenhagen, Danish Institute for International Studies, 2018). Zie: https://pure.dii.dk/ws/portalfiles/portal/2515096/chinese_investments_in_greenland_WEB_1.pdf.
- 17 Redactie, 'Trump annuleert staatsbezoek Denemarken na weigering Groenland te verkopen', *NOS*, 21 augustus 2019. Zie: <https://nos.nl/artikel/2298341-trump-annuleert-staatsbezoek-denemarken-na-weigering-groenland-te-verkopen>.
- 18 Redactie Buitenland, 'Trump doet er nog schepje bovenop: VS wil Groenland en Panamakanaal goedschiks of kwaadschiks annexeren', *De Telegraaf*, 8 januari 2025. Zie: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1072534662/trump-doet-er-nog-schepje-bovenop-vs-wil-groenland-en-panamakanaal-goedschiks-of-kwaadschiks-annexeren>.
- 19 Buitenlandredactie, 'Amerikaans bezoek zorgt voor een nieuw dieptepunt in de relatie tussen Groenland en VS', *Algemeen Dagblad*, 24 maart 2025. Zie: <https://www.ad.nl/buitenland/amerikaans-bezoek-zorgt-voor-een-nieuw-dieptepunt-in-de-relatie-tussen-groenland-en-vs~acff501a/>.
- 20 Reuters, 'Trump benoemt Jeff Landry tot speciaal gezant Groenland', *Het Financieele Dagblad*, 22 december 2025. Zie: <https://fd.nl/politiek/1581469/trump-benoemt-jeff-landry-tot-speciaal-gezant-groenland>.
- 21 Steve Holland, Jeff Mason en Bo Erickson, 'Trump discussing how to acquire Greenland, US military always an option, White House says', *Reuters*, 6 januari 2026. Zie: <https://www.reuters.com/world/trump-advisers-discussing-options-acquiring-greenland-us-military-is-always-an-option-2026-01-06/>; Redactie, 'Trump herhaalt dreigement over militaire interventie Groenland', *Het Financieele Dagblad*, 10 januari 2026. Zie: <https://fd.nl/politiek/1583296/trump-komt-opnieuw-met-dreigement-tegen-groenland>.
- 22 Jean Dohmen en Eva Selderbeek, 'Trump: nu geen geweld om Groenland in te lijven, "deal ligt klaar"', *Het Financieele Dagblad*, 21 januari 2026. Zie: <https://fd.nl/politiek/1584172/trump-nu-geen-geweld-om-groenland-in-te-lijven>.
- 23 Joep de Groot en Lotje van den Dungen, 'Denemarken schroeft defensiebudget poolgebied verder op vanwege 'onzeker' getouwtrek met Trump over Groenland', *NRC Handelsblad*, 27 januari 2025. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/01/27/denemarken-schroeft-defensiebudget-poolgebied-verder-op-a4881078>.
- 24 Tim Martin, 'Denmark orders four MQ-9B SkyGuardian drones for Arctic missions', *Breaking Defense*, 23 juli 2025. Zie: <https://breakingdefense.com/2025/07/denmark-orders-four-mq-9b-skyguardian-drones-for-arctic-missions/>.
- 25 Tobias Kappelle, 'Denemarken wil zes nieuwe fregatten', *Marineschepen.nl*, 2 mei 2025. Zie: <https://marineschepen.nl/nieuws/Denemarken-wil-zes-nieuwe-fregatten-020525.html>.
- 26 Luuk Diepeveen, 'Denemarken verhoogt defensiebudget poolgebied kort na uitspraken Trump over Groenland', *NRC Handelsblad*, 25 december 2024. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/12/25/denemarken-verhoogt-defensiebudget-poolgebied-kort-na-uitspraken-trump-over-groenland-a4877769>.
- 27 Danish Ministry of Defence, 'The Danish Armed Forces expand their presence and continue exercises in Greenland in close cooperation with allies', Kopenhagen, 14 januari 2026. Zie: <https://www.fmn.dk/en/news/2026/the-danish-armed-forces-expand-their-presence-and-continue-exercises-in-greenland-in-close-cooperation-with-allies>.

Nederland in het spanningsveld

Nederland bevindt zich in een geopolitiek spanningsveld, aangezien het zowel het Koninkrijk Denemarken als de Verenigde Staten tot zijn belangrijkste bondgenoten rekent. Beide landen spelen een cruciale rol binnen de NAVO. Denemarken is bovendien belangrijk voor Nederland binnen de EU, onder meer vanwege gedeelde belangen op het gebied van maritieme veiligheid, handel, energie en het respect voor internationaal recht en samenwerking.²⁸

28 Sudip Kar-Gupta, 'European states sign pledge to protect North Sea infrastructure', *Reuters*, 9 april 2024. Zie: <https://www.reuters.com/world/europe/european-states-sign-pledge-protect-north-sea-infrastructure-2024-04-09/>.

29 Ekaterina Klimenko, *The Geopolitics of a Changing Arctic* (Stockholm, SIPRI, december 2019). Zie: https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-12/sipribp1912_geopolitics_in_the_arctic.pdf.

30 Ria Cats, 'VS verzwakken Navo en Oekraïne overleg verder met hun oorlogstaal richting Groenland', *Het Financieel Dagblad*, 7 januari 2026. Zie: <https://fd.nl/politiek/1582943/vs-verzwakken-navo-en-oekraïne-overleg-verder-met-hun-oorlogstaal-richting-groenland>.

De oplopende spanningen tussen de VS en Denemarken over Groenland plaatsen Nederland in een diplomatiek gevoelige positie. Nederland hecht namelijk grote waarde aan het internationaal recht en de territoriale integriteit van staten, waaronder die van het Koninkrijk Denemarken. Tegelijkertijd is het behoud van goede betrekkingen met de Verenigde Staten van groot belang voor de Nederlandse positie binnen de NAVO en de bredere trans-Atlantische samenwerking.²⁹ Spanning tussen de VS en Denemarken binnen de NAVO leidt tot een verminderde samenhang van en afschrikking door het bondgenootschap.³⁰ Dit speelt andere partijen, zoals Rusland en China, in de kaart.

In reactie op deze spanningen zoeken Europese NAVO-partners naar manieren om de relatie met de VS te stabiliseren zonder afbreuk te doen aan het bondgenootschappelijk kader. Zo is recent voorgesteld om de NAVO-aanwezigheid in het poolgebied te versterken via een gezamenlijke missie in en rond Groenland. Met dit initiatief trachten Europese landen enerzijds hun eigen betrokkenheid bij de veiligheid in het Arctisch gebied te vergroten en anderzijds tegemoet te

Een Amerikaanse F-35 landt op Pituffik Space Force Base. Pituffik, voorheen Thule Air Base, is strategisch gepositioneerd tussen de VS en Rusland en biedt de VS de mogelijkheid om toezicht te houden op ballistische raketten

komen aan de Amerikaanse zorgen over de strategische betekenis van Groenland.³¹

De houding van de Amerikaanse regering onder president Trump, inclusief het openlijk ter sprake brengen van annexatie of economische druk op Groenland, staat op gespannen voet met internationale normen en brengt Nederland en zijn EU-partners in een lastig parket.³² Daarnaast gebruikt de VS importheffingen tegen landen die militairen naar Groenland sturen, om Europese bondgenoten te beïnvloeden en de mogelijkheid van een annexatie te ondersteunen.³³ Zij hebben aan deze druk tot dusverre niet toegegeven.³⁴ Nederland moet daarom in EU-verband blijven pleiten voor het respecteren van de integriteit van het Deense koninkrijk, terwijl het tegelijkertijd de dialoog met de Verenigde Staten in stand houdt.³⁵

Nederland kan zich inzetten binnen multilaterale organisaties als de NAVO en de EU om bij te dragen aan behoud van stabiliteit van de Arctische regio. In dit kader zou Nederland kunnen benadrukken dat structureel overleg met alle betrokken partijen noodzakelijk is om escalatie te voorkomen en recht te doen aan

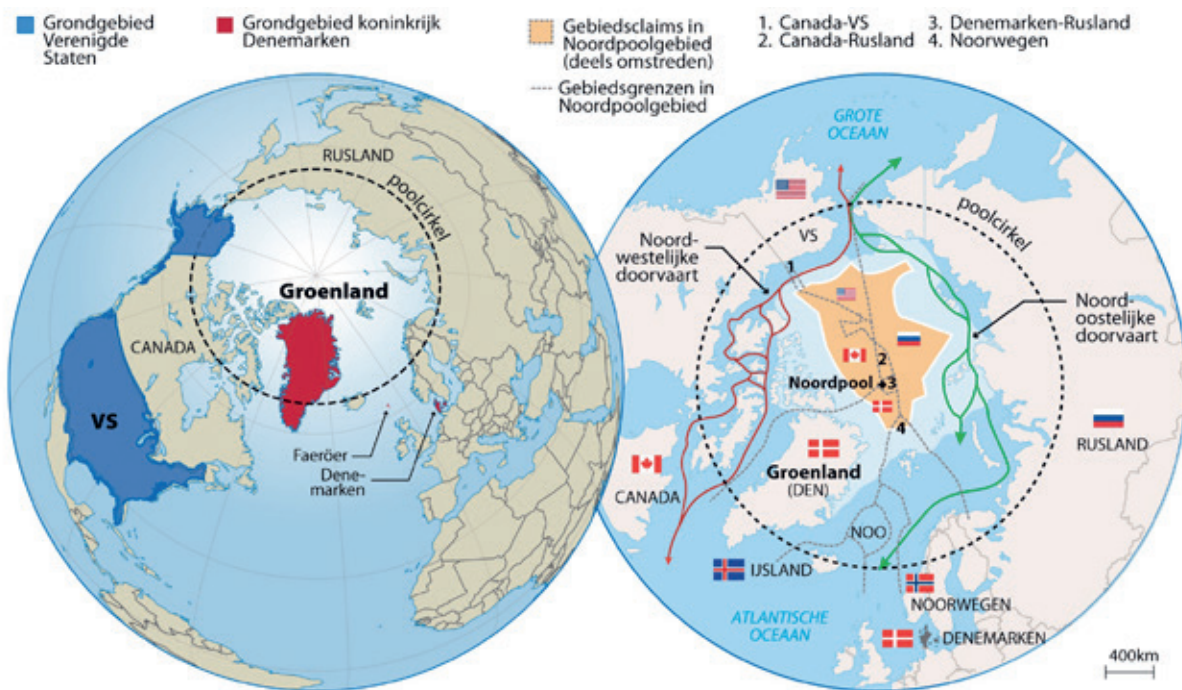
zelfbeschikking en territoriale integriteit van staten.³⁶

Strategische implicaties voor Defensie

De spanningen rondom Groenland hebben directe gevolgen voor het Nederlandse defensie- en veiligheidsbeleid.³⁷ Binnen de context van de NAVO maakt de militaire aanwezigheid van de VS

- 31 Arjen van der Ziel, 'Europese landen proberen Trump te paaien met Navo-missie in poolgebied', *Trouw*, 12 januari 2026. Zie: <https://www.trouw.nl/buitenland/europese-landen-proberen-trump-te-paaien-met-missie-in-poolgebied~ba1d67b4>.
- 32 Daan Ballegeer en Mathijs Schiffrs, 'EU worstelt met Trumps actie in Venezuela, zorgen om Groenland', *Het Financieele Dagblad*, 5 januari 2026. Zie: <https://fd.nl/politiek/1582731/eu-worstelt-met-trumps-actie-in-venezuela-zorgen-om-groenland>.
- 33 Michael Martina en Jason Lange, 'Trump vows tariffs on eight European nations over Greenland', *Reuters*, 17 januari 2026. Zie: <https://www.reuters.com/world/europe/trump-vows-tariffs-eight-european-nations-over-greenland-2026-01-17/>.
- 34 Redactie, 'Europa geeft niet toe aan Trump, die handelsrelatie op het spel zet', *Het Financieele Dagblad*, 18 januari 2026. Zie: <https://fd.nl/politiek/1583832/handelsoorlog-tussen-europa-en-vs-vlamt-op-na-heffingsreiging-trump>.
- 35 Ministerie van Defensie, *Polaire Strategie 2021-2025* (Den Haag, Rijksoverheid, 2021) paragraaf 1.3.
- 36 Ibidem.
- 37 Anne Runhaar, 'Arctic Shipping Fast fashion or lasting trend?', *Marineblad* 135 (2025) (3) 16-21. Zie: <https://www.kvmo.nl/images/Marineblad/2025/3-2025/Marineblad%20nr.%203%20jrg.%20135%20mei%202025%20PP-comp.pdf>.

Kaart 2 VS onderzoeken overname Groenland

AFBEELDING ANP GRAPHICS

op Groenland het eiland tot een strategisch vooruitgeschoven post in het Arctische defensie-schild.³⁸ Daarbij is de GIUK Gap (Greenland-Iceland-United Kingdom) van groot belang, omdat het een cruciaal knooppunt vormt voor het monitoren van Russische onderzeeboten.³⁹ Voor Nederland betekent dit dat de krijgsmacht zich structureel moet voorbereiden op inzet in de GIUK-regio. Deelname aan maritieme taakgroepen van de NAVO krijgt daarmee een

explicietere strategische lading, waarbij de focus ligt op maritieme afschrikking, onderzeebootbestrijding en aanwezigheid in kwetsbare flankgebieden.⁴⁰

Amerikaanse druk op het Deense koninkrijk veroorzaakt spanningen binnen het NAVO-bondgenootschap.⁴¹ Als NAVO-lid moet Nederland zich voorbereiden op scenario's waarin de politieke samenwerking binnen het bondgenootschap onder druk komt te staan. Dit houdt in dat Nederland zich actief moet voorbereiden op diplomatieke interventies en crisismanagement terwijl het tegelijkertijd pleit voor stabiliteit en samenwerking binnen de NAVO.

Binnen de EU is er veel aandacht voor de geopolitieke betekenis van de noordelijke regio's. Hoewel Groenland geen deel uitmaakt van de EU, blijft het via Denemarken indirect verbonden aan het Europese veiligheidsbelang.⁴² De recente verhoging van het Deense defensiebudget, met als expliciet doel de bescherming van Groenland, is een indicatie dat Denemarken zijn NAVO-verplichtingen in het hoge noorden serieus neemt.⁴³ Nederland kan hierin ondersteunen

38 Anna van Zoest, 'Navo's geopolitieke troefkaart: het Hoge Noorden', *Het Financieele Dagblad*, 23 december 2025. Zie: <https://fd.nl/opinie/1581640/navos-geopolitieke-troefkaart-het-hoge-noorden>.

39 Strategic Comments, *The GIUK GAP's strategic significance* (Londen, International Institute for Strategic Studies, oktober 2019). Zie: <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2019/the-giuk-gaps-strategic-significance/>.

40 NATO Maritime Command, *NATO Standing Naval Forces* (Northwood, NATO Maritime Command, z.d.). Zie: <https://mc.nato.int/missions/NATO-standing-naval-forces>.

41 Anders dan bijvoorbeeld het Caribische gedeelte van het Koninkrijk der Nederlanden, valt Groenland onder de bescherming van artikel 5 van het NAVO-verdrag.

42 European Commission, *Questions and Answers on the EU's Arctic Strategy* (Brussel, Europese Commissie, 13 oktober 2021). Zie: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_5164.

43 Danish Ministry of Defence, 'New agreement strengthens the presence of the Danish Defence in the Arctic and North Atlantic region', 27 januari 2025. Zie: <https://www.fmn.dk/en/news/2025/new-agreement-strengthens-the-presence-of-the-danish-defence-in-the-arctic-and-north-atlantic-region/>.

door te investeren in een sterkere samenwerking met de Deense krijgsmacht.

Een belangrijk militair samenwerkingsverband in deze context is de Joint Expeditionary Force (JEF). Dit is een multinationala en snel inzetbaar samenwerkingsverband onder Britse leiding. De JEF richt zich nadrukkelijk op de Noordflank van Europa, inclusief het Arctisch gebied en de Noord-Atlantische Oceaan. Deelnemende landen, waaronder Nederland en Denemarken, kunnen in JEF-verband bijdragen aan gezamenlijke afschrikking en aanwezigheid in deze regio. Groenland speelt een sleutelrol in de GIUK Gap en de bredere Arctische veiligheidsomgeving. De JEF biedt een militaire samenwerkingsstructuur waarin Nederland – zonder volledige NAVO-activering – voorbereid kan zijn op snelle inzet. Eind november 2023 is bovendien een gezamenlijke JEF-inzet overeengekomen ter bescherming van kritieke onderzeese infrastructuur in deze regio, met maritieme en luchtcapaciteiten.⁴⁴ Gezien de rol van Nederland binnen de JEF en de toenemende veiligheidsuitdagingen in het Arctisch gebied, is het voor de Nederlandse krijgsmacht van belang haar capaciteit voor inzet in het gebied te heroverwegen. Dit betreft onder andere het opzetten van Arctische eenheden, kennisdeling over pooloperaties en maritieme inzet in noordelijke wateren. Nederland heeft op dit moment al relevante capaciteiten, zoals het Arctisch geoefende Korps Mariniers, deelname aan NAVO-oefeningen in het hoge noorden en amfibische schepen die inzetbaar zijn in koude gebieden.⁴⁵ Deze bestaande elementen vormen een basis waarop verder kan worden gebouwd. Ook op het gebied van hybride dreigingen, zoals desinformatie of cyberaanvallen gericht op de Arctische infrastructuur, is intensieve samenwerking met Denemarken en overige NAVO-partners van belang voor Nederland.⁴⁶

Daarnaast vragen deze ontwikkelingen niet alleen om intensieve samenwerking en operationele gereedheid, maar ook om een toekomstbestendige aanpak van maritieme operaties die inspeelt op de veranderende veiligheidsomgeving. Volgens het Future Maritime Operating Concept (FOC), dat richting geeft aan de toekomstige maritieme inzet binnen NAVO- en

ationale context, zal de focus sterk liggen op flexibiliteit, multidomeinsamenwerking en het benutten van geavanceerde technologieën. Dit sluit nauw aan bij de strategische uitdagingen waarmee Nederland in de GIUK Gap en het Arctisch gebied wordt geconfronteerd, waar moderne sensoren, onbemande systemen en nauwe samenwerking binnen NAVO-verband essentieel zijn. Het FOC benadrukt bovendien het belang van snel aanpassingsvermogen en de integratie van cyber- en hybride dreigingen in maritieme operaties. Dit is van groot belang voor de Nederlandse marine die zich voorbereidt op een steeds complexer veiligheidsbeeld in noordelijke wateren.⁴⁷ Tegelijkertijd, in het licht van de recente ontwikkelingen rond Groenland, neemt Nederland deel aan een gezamenlijke NAVO-verkenning in het Arctisch gebied onder Deense leiding.⁴⁸ Deze verkenning is inmiddels afgerond.⁴⁹

Economische en juridische dimensies

Ondanks de geopolitieke spanningen biedt de relatie met Groenland voor Nederland op economisch gebied kansen. Zoals eerder gesteld worden waardevolle grondstoffen en vaarroutes in het Arctisch gebied door klimaatverandering beter bereikbaar. Dit biedt voor Nederland mogelijkheden voor samenwerking met Groenland op het gebied van mijnbouw, de logistiek en de maritieme sector. Nederlandse bedrijven hebben internationaal een sterke positie op het gebied van havens, baggerwerken, duurzaam transport

- 44 Kees Homan, 'De Joint Expeditionary Force', *Militaire Spectator* 193 (2024) (12) 684-697. Zie: https://militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/artikelen/militaire_spectator_12_2024_homan.pdf.
- 45 Ministerie van Defensie, 'NAVO-militairen bereiden zich voor op verdediging arctische noordflank', 3 maart 2025. Zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2025/03/03/navo-militairen-bereiden-zich-voor-op-verdediging-arctische-noordflank>.
- 46 Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Defensienota 2022 – Sterker Nederland, Veiliger Europa; Lijst van vragen en antwoorden*, Kamerstuk 36124, nr. 2, vraag 59-60.
- 47 Yvo de Haas, 'Het Future Maritieme Operating Concept', *Marineblad* 135 (2025) (4) 8-16. Zie: https://www.marineblad.nl/images/Marineblad/2025/Nr._4/Marineblad%20nr.%204%20jrg.%20135%20juli%202025%20PP-comp.pdf.
- 48 Ministerie van Defensie, 'Nederlandse bijdrage aan verkenning Groenland', 15 januari 2026. Zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2026/01/15/nederlandse-bijdrage-aan-verkenning-groenland>.
- 49 Ministerie van Defensie, 'Nederlandse verkenning Groenland afgerond', Den Haag, 19 januari 2026. Zie: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2026/01/19/nederlandse-verkenning-groenland-afgerond>.

en kennisintensieve technologie voor grondstoffenwinning.⁵⁰

Groenland zoekt, mede uit strategische overwegingen, naar economische partners buiten China en de Verenigde Staten die kunnen bijdragen aan diversificatie van zijn handel en investeringen.⁵¹ Een recent voorbeeld is de overeenkomst tussen Groenland en de EU over de exploitatie van kritieke grondstoffen. Daarmee kiest Groenland bewust voor Europese samenwerking en economische autonomie. Deze stap geldt als een strategische tegenzet tegenover Amerikaanse druk en een duidelijke afwijzing van eerdere territoriale ambities van president Trump.⁵² Dit sluit aan bij het bredere EU-beleid om de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen van een beperkt aantal leveranciers te verminderen,⁵³ waarbij Nederland een rol kan spelen als technologisch geavanceerde en politiek betrouwbare partner.

Het opzetten van een duurzame en transparante handelsrelatie met Groenland vereist nauwe coördinatie met Denemarken. Nederland zou hierbij actief kunnen inzetten op economische diplomatie via de Nederlandse ambassade in Kopenhagen of bijvoorbeeld via handelsmissies.⁵⁴

Tegelijkertijd moet Nederland zich bewust blijven van de geopolitieke gevoeligheden. Economische activiteiten in Groenland mogen geen aanleiding geven tot het versterken van spanningen tussen grootmachten of het ondermijnen van de interne verhoudingen binnen het Koninkrijk Denemarken.⁵⁵

De toenemende geopolitieke druk op Groenland roept ook juridische vragen op die voor Nederland relevant zijn, met name met betrekking tot de verhouding tussen zelfbeschikking en territoriale integriteit. Groenland heeft vergaande autonomie binnen het Deense koninkrijk, maar geen volledige onafhankelijkheid. Eventuele Amerikaanse pogingen om Groenland van Denemarken te scheiden, al dan niet middels militaire of economische druk, roepen vragen op over de reikwijdte van het zelfbeschikkingsrecht onder internationaal recht.⁵⁶

Nederland heeft belang bij het handhaven van de internationale rechtsorde en het respecteren van de integriteit van staten, zowel op juridisch als strategisch vlak. Dit komt voort uit het streven om de regionale stabiliteit te bevorderen, de rechtsorde te waarborgen en de diplomatieke invloed van Nederland te bevorderen.⁵⁷ Binnen diplomatieke en juridische organisaties, bijvoorbeeld de VN of het Internationaal Gerechtshof, kan Nederland blijven benadrukken dat elke wijziging in de status van een gebied, zoals Groenland, enkel legitiem is via vreedzame onderhandelingen en met instemming van de betrokken partijen.

De situatie met Groenland heeft ook betrekking op het bredere vraagstuk van soevereiniteit in overzeese gebieden. Het is een kwestie die ook binnen het Koninkrijk der Nederlanden kan spelen,⁵⁸ zij het in een andere politieke context. Juridische precedents rond Groenland kunnen gevolgen hebben voor vergelijkbare discussies

50 Algemene Bestuursdienst, 'Voor het behoud van een krachtige maritieme sector', *ABD Blad* (2025) (1). Zie: <https://magazines.algemenebestuursdienst.nl/abdbl原因/2025/02/de-partner>.

51 Martin Breum, 'Greenland's first security strategy looks west as the Arctic heats up', *Arctic Today*, 27 februari 2024). Zie: <https://www.arctictoday.com/greenland-looks-west-as-the-arctic-heats-up/>.

52 Charlie Herbert, 'Greenland humiliates Trump by agreeing lucrative minerals deal with Europe', *The London Economic*, 23 mei 2025. Zie: <https://www.thelondoneconomic.com/news/greenland-humiliates-trump-by-agreeing-lucrative-minerals-deal-with-europe-393493/>.

53 Council of the European Union, 'Council and Parliament strike provisional deal to reinforce the supply of critical raw materials', (Brussel, Raad van de Europese Unie, 13 november 2023). Zie: <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2023/11/13/council-and-parliament-strike-provisional-deal-to-reinforce-the-supply-of-critical-raw-materials/>.

54 Marchje Oldenbeuving, 'Wat levert het koningshuis ons op? Volgens ondernemers maakt het koningspaar echt een verschil als ze meegaan op handelsmissies', *Eenvandaag*, 27 april 2023. Zie: <https://eenvandaag.avrotros.nl/artikelen/wat-levert-het-koningshuis-ons-op-volgens-ondernemers-maakt-het-koningspaar-echt-een-verschil-als-ze-meegaan-op-handelsmissies-144312>.

55 Isabelle Carlsson, 'Danish king's Greenland trip amid Trump interest pushed back a day', *Reuters*, 28 april 2025. Zie: <https://www.reuters.com/world/denmarks-king-visits-greenland-show-unity-amid-trump-interest-territory-2025-04-28/>.

56 Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Zelfbeschikking volken* (Den Haag, Centrum voor Internationaal Recht, z.d.). Zie: <https://www.centruminternationaalrecht.nl/zelfbeschikking-volken>.

57 Rijksoverheid, *Nederland draagt bij aan sterkere rechtsstaat in buitenland* (Den Haag, Rijksoverheid, z.d.). Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-vrede-en-veiligheid/internationale-rechtsorde/nederland-draagt-bij-aan-sterkere-rechtsstaat-in-buitenland>.

58 Linda van Putten, 'Versterk de positie van de Caribische delen van het Koninkrijk', (Universiteit Leiden, oratie, 3 maart 2025). Zie: <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2024/03/versterk-de-positie-van-de-caribische-delen-van-het-koninkrijk>.

FOTO ANP, HOLLANDESE-HOOFT, SEBASTIAAN BAREL MEDIA

Het Amerikaanse consulaat in Nuuk, de hoofdstad van Groenland. De toenemende geopolitieke druk op Groenland roept ook juridische vragen op die voor Nederland relevant zijn, met name over de verhouding tussen zelfbeschikking en territoriale integriteit

over autonomie en de internationale status van andere niet-onafhankelijke gebieden, zoals de Caribische eilanden binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Daarbij geldt dat externe geopolitieke druk juist een versterkend effect kan hebben op de wens tot behoud van bestaande constitutionele verbanden, die doorwerken in het maritieme domein waar soevereiniteit op zee een belangrijke rol speelt. Landen oefenen soevereiniteit uit over hun maritieme zones, bijvoorbeeld de territoriale zee, en hebben in hun EEZ het recht om natuurlijke hulpbronnen te exploiteren.⁵⁹

Afsluitende beschouwing

De situatie rond Groenland maakt duidelijk dat Nederland gebaat is bij een actieve en betrokken houding. De geopolitieke spanningen in het Arctisch gebied ontwikkelen zich snel en raken aan bredere belangen op het gebied van veiligheid, economie en internationale stabiliteit. Voor Nederland ligt hier een duidelijke opgave om, samen met bondgenoten binnen NAVO en de EU, bij te dragen aan een evenwichtige benadering van de ontwikkelingen in deze regio.

Dit vraagt ook om een strategische heroverweging van de eigen militaire inzetmogelijkheden in het hoge noorden.

Belangrijk is ook dat de complexiteit van de regionale verhoudingen blijvende aandacht verdient. Binnen het Koninkrijk Denemarken en in de bredere internationale context spelen gevoelige kwesties op het snijvlak van zelfbeschikking, territoriale integriteit en internationaal recht. Zorgvuldigheid en respect voor bestaande afspraken zijn daarom essentieel, evenals ruimte voor dialoog en samenwerking. De komende jaren zullen laten zien in hoeverre Nederland in staat is om in deze veranderende context zijn positie te versterken en bij te dragen aan een stabiele en voorspelbare veiligheidsomgeving. Niet door grootschalige aanwezigheid of geopolitieke ambities, maar door constructieve samenwerking, een strategisch realistische inzet en nauwe afstemming binnen bondgenootschappelijk verband. ■

59 United Nations, *United Nations Convention on the Law of the Sea* (Montego Bay, United Nations, 1982). Zie: https://un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part2.htm.

Japan: van zelfverdedigingsmacht naar strijdmacht

Generaal-majoor b.d. mr. drs. Kees Homan*

Drie recente veiligheidsdocumenten brengen de Japanse Self Defense Forces verder weg van het decennia oude pacifisme en dichterbij het mandaat van een strijdmacht. Japan staat voor grote veiligheidsuitdagingen in de regio, waar China en Noord-Korea hun macht willen consolideren en waar mogelijk uitbreiden. Tokyo is nieuwe allianties aangegaan, zoals de Quadrilateral Security Dialogue, het AUKUS-partnerschap en de Indo-Pacific⁴. Deze samenwerkingsverbanden zijn bijzonder urgent geworden sinds Donald Trump, met zijn meer transactionele benadering van het buitenlands beleid, als president van de VS is teruggekeerd in het Witte Huis.

De toenmalige regering van de Japanse premier Kishida Fumio gaf op 16 december 2022 drie belangrijke strategische documenten vrij: de Nationale Veiligheidsstrategie (NSS), de Nationale Defensiestrategie (NDS) en het Defense Buildup Program (DBP).¹ Het was de eerste grote herziening van de NSS sinds 2013. De drie veiligheidsdocumenten laten een duidelijke verschuiving weg van het pacifisme zien. Het pacifisme heeft de politieke discussie in Japan zeven decennia lang gedomineerd. Vanwege hun toenmalige defensieve mandaat waren activiteiten van de Self Defense Forces (SDF) meestal gericht op diplomatieke en vredeshandavingsdoeleinden. De capaciteit van de huidige SDF was dan ook beperkt. De nieuwe documenten verwoorden gezamenlijk de veiligheidsuitdagingen van Japan en hoe het van plan is hierop te reageren in het komende decennium.

In dit artikel wordt allereerst ingegaan op de geleidelijke verschuiving van zelfverdediging naar collectieve verdediging als hoofdtaak van de Japanse krijgsmacht. Daarna worden

achtereenvolgens de NSS, de NDS en het DBP behandeld. Vervolgens komen aspecten van de relaties van Japan met Taiwan, China, Noord-Korea, Rusland en de Verenigde Staten aan de orde. Hierna wordt de relatie die Japan onderhoudt met de NAVO en Europa behandeld. Tot slot beschrijft het artikel enkele recente ontwikkelingen die mogelijk nog tot wijzigingen kunnen leiden in de drie veiligheidsdocumenten.

Sterkte huidige krijgsmacht Japan

- paraat personeel: 297.500 en daarnaast 56.100 reservisten;
- landstrijdkrachten: 196.700, met 477 tanks, 37.662 voertuigen en 876 stuks artillerie;
- zeestrijdkrachten: 50.800, met 155 schepen waaronder 36 jagers, 6 fregatten, 6 korvetten, 23 onderzeeboten en 4 helikoptercarriers;
- luchstrijdkrachten: 50.000, met 1.233 vliegtuigen, 255 gevechtsvliegtuigen en 475 helikopters.

Nieuwe benadering

De nieuwe benadering op het gebied van defensie is vooral een weerspiegeling van de snel verslechterende veiligheidsomstandigheden in Japan.² De drie documenten roepen de Japanse strijdkrachten niet alleen op om raketcapaciteiten voor een tegenaanval te verwerven, maar ook om nieuwe inspanningen te plegen om de

* Kees Homan is veiligheidsdeskundige.

¹ De drie documenten staan op de website van het Japanse ministerie van Defensie: www.mod.go.jp/www.mod.go.jp.

² Zie: Yuka Koshino and Robert Ward, 'Japan's Effectiveness as a Geo-economic Actor', International Institute for Strategic Studies (2022) 23.

Het Blue Impulse demonstratieteam van de Japanse luchtmacht boven Misawa Air Base

civiel-militaire kloof te overbruggen die de Japanse defensiesector lange tijd heeft ondermijnd. De defensieve en pacifistische houding van de bevolking belemmerde vaak de ontwikkeling en goedkeuring van nieuwe militaire capaciteiten.

Maar ook de grondwet speelde een belangrijke rol in Japan.³ Volgens de Japanse constitutie mag Tokio formeel alleen nog steeds over een krijgsmacht beschikken voor zelfbescherming en niet voor oorlogsdoeleinden. De Japanse krijgsmacht is dan ook officieel een zelfverdedigingsmacht (Self Defense Forces). Een belangrijk obstakel voor een 'normale' krijgsmacht is namelijk Artikel 9 van de Japanse grondwet: 'Het Japanse volk ziet voor eeuwig af van oorlog als soeverein recht van de natie en de dreiging of het gebruik van geweld als middel om internationale conflicten te beslechten'. Daarnaast mochten de uitgaven voor defensie als gevolg van een in 1976 genomen regeringsbesluit niet meer dan 1 procent van het bruto binnenlands product bedragen.

Sinds Shinzo Abe eind 2012 voor de tweede maal aantrad als premier van Japan, is de discussie over de inzet van de Japanse zelfverdedigingsmacht aanzienlijk versterkt. Dit betreft vooral de uitoefening van het recht op collectieve zelfverdediging. De Wetgeving voor Vrede en Veiligheid van 2015 die onder de tweede regering-Abe door de Diet (het Japanse parlement) werd aangenomen, breidde de reikwijdte van de SDF-activiteiten uit door 'collectieve zelfverdediging' mogelijk te maken als het voortbestaan van Japan werd bedreigd.⁴ Hoewel Abe voorlopig genoeg nam met herinterpretatie van de grondwet, bleef het zijn ambitie de pacifistische grondwet te herzien. Artikel 9 kan echter alleen worden herzien als het parlement daarmee instemt en er ook nog een volksstemming volgt. Door zijn grote verkiezingsoverwinning in 2017 kon Abe

3 Zie: Robert Ward, 'National Security Strategy of Japan', International Institute for Strategic Studies (december 2022).

4 'The perils of legislating Abe's collective self-defence', EASTASIAFORUM (19 maart 2015).

De Japanse minister van Defensie Shinjiro Koizumi kijkt door de periscoop van de onderzeeboot USS Seawolf. De NSS erkent dat de dreigingen tegen Japan 'ernstiger en complexer' zijn geworden

rekenen op het parlement, maar het volk was twijfelachtig.

Gezien het precedent dat de wetgeving van 2015 schiep, heeft het constitutionele debat geen prominente plaats ingenomen in het proces van het formuleren van de drie nieuwe strategische documenten. In feite wordt er meer nadruk op gelegd dat Japan het recht op individuele zelfverdediging uitoefent. Met andere woorden: het ontwikkelen van nieuwe capaciteiten om de natie beter te verdedigen, zoals in de National Security Strategy, de Nationale Defensiestrategie en het Defense Buildup Program is neergelegd.

National Security Strategy

De National Security Strategy is het 'hoogste nationale veiligheidsbeleidsdocument' van Japan. De NDS en DBP zijn hier afgeleide documenten van.

De NSS biedt strategische richtlijnen voor de nationale veiligheidsbeleidsgebieden van Japan, waaronder diplomatie, defensie, economische veiligheid, technologie, cyber, maritiem, ruimte, inlichtingen, energie en officiële ontwikkelingshulp (ODA).⁵ In feite is er een Japanse *grand strategy*.⁶ De zorgen van de Japanse regering over de strategische omgeving van het land worden in de nieuwe NSS als 'ernstiger en complexer' beschouwd dan in de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog.

Uitdagingen

De NSS erkent dat de agressie van Rusland tegen Oekraïne het fundament heeft geschonden van de regels die de internationale orde vormgeven, en dat soortgelijke daden van agressie in

⁵ De afkorting ODA staat voor Official Development Assistance. Een land wordt geacht een percentage van zijn bbp aan ontwikkelingshulp te besteden, dit worden ODA-gelden genoemd.

⁶ Joshua Rovner stelt kort en bondig dat 'strategie' gaat over het winnen van de oorlog en 'grand strategy' over het winnen van de vrede, in zijn 'Strategy and Grand Strategy', International Institute for Strategic Studies (januari 2025) 11.

Oost-Azië niet kunnen worden uitgesloten. Tegen deze achtergrond werkt Japan aan een fundamentele versterking van zijn defensiecapaciteiten. De NSS stelt in het bijzonder dat Japan op een grondige manier op situaties zal reageren met domeinoverschrijdende operationele capaciteiten die de capaciteiten van de Japanse SDF in het algemeen verbeteren. Dit moet geschieden door de synergie van organisch geïntegreerde capaciteiten in de ruimte, cyberspace en elektromagnetische domeinen, evenals op de grond, op zee en in de lucht, en door *stand-off*-verdedigingscapaciteiten en andere capaciteiten die Japan in staat zullen stellen te reageren op binnenvallende troepen.

De NSS betekende een beslissende breuk met de Yoshida-doctrine⁷ langs de lijnen die premier Kishida Fumio (hij behoort tot dezelfde politieke partij van de op 8 juli 2022 vermoorde Abe) had voorgesteld in zijn Shangri-La Dialogue-toespraak, waarbij hij een fundamentele versterking van de Japanse defensiecapaciteiten voorzag om zijn defensie, afschrikking en geloofwaardigheid te vergroten.⁸

China

Hoewel er meerdere aanzetten zijn voor de veranderingen in de strategie van Japan, is de gemeenschappelijke noemer hiervan de toenemende veiligheidsdreiging vanuit China. In 2000 lagen de defensiebegrotingen van China en Japan nog ongeveer gelijk, maar in 2020 was de Chinese al vier keer hoger. Sindsdien is de kloof alleen maar groter geworden. Deze stijging sluit aan bij de toenemende bedreiging van China van Taiwan. Als de inspanningen van Beijing om Taiwan vreedzaam op te nemen in de Chinese Volksrepubliek mislukken, behouden de Chinezen zich het recht voor om geweld in te zetten om dit doel te bereiken.

Taiwan

In de jaren 90 verhardde de houding van Beijing ten opzichte van Taiwan, als gevolg van de ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 en politieke veranderingen in China. De zogeheten derde crisis in de Straat van Taiwan, in 1995-96, was hier symbolisch voor. Tegen die tijd had Taiwan de overgang naar een democratie

gemaakt onder zijn president Lee Teng-hui. China, uit angst dat Taiwan op weg was naar onafhankelijkheid, testte raketten in de wateren rond Taiwan, en de VS reageerden door twee vliegdekschepen naar de omgeving van het eiland te sturen.

De formele machtsovername door president Xi Jinping in 2013 leidde tot een verschuiving van China's strategische prioriteiten van economische groei naar het veiligstellen en versterken van de eigen veiligheid en de 'grote verjonging van de Chinese natie'. Xi neemt de terugkeer van Taiwan naar China op in deze 'verjonging'. Gedwongen terugkeer van Taiwan door China zou in een aantal opzichten een existentiële bedreiging voor Japan vormen. De kortetermijngevolgen van een grote onvoorziene gebeurtenis in Taiwan zouden catastrofaal zijn voor de Japanse economie. Het vermogen van Japan om zijn economie van import te voorzien hangt af van open communicatielijnen in zowel de Oost- als de Zuid-Chinese Zee. Een groot en langdurig conflict over Taiwan zou het risico vergroten voor alle scheepvaart die deze zeeën moet gebruiken. Japan koopt 95 procent van zijn olie in het Midden-Oosten en de Japanse economie heeft dagelijks het equivalent van twee of drie tankers van 200.000 ton nodig. De voedselvoorziening van Japan is even kwetsbaar gezien zijn afhankelijkheid van voedselimport. De langetermijneffecten van een verovering van Taiwan door China zouden ook aanzienlijk zijn voor Japan. Taiwan is beschreven als zowel de 'rotonde' van de regio als een geopolitieke Parijse 'Arc de Triomphe' waarop drie strategische waterwegen samenkomen, namelijk de Straat van Taiwan, het Bashi-kanaal en het Taiwan-Yonaguni-kanaal.

Het risico voor Japan in het geval van een kinetisch conflict tussen China en Taiwan wordt verder vergroot door de afstand tussen Japans

7 De Yoshida-doctrine is vernoemd naar de toenmalige naoorlogse premier en hield een beleid in dat Japan hanteerde na de nederlaag in 1945. Yoshida gaf prioriteit aan de wederopbouw van de Japanse binnenlandse economie en leunde daarbij sterk op de veiligheidsalliantie met de VS.

8 Zie Robert Ward, Yuka Koshino en Matthieu Lebreton (red.), 'Japan and the IISS' (Londen, International Institute for Strategic Studies, 2023) 549.

Militairen van de Japanse luchtmacht tijdens een scenario-based oefening op Yokota Air Base, november 2025

grondgebied en Taiwan. Taiwan ligt op 110 kilometer van het meest westelijke eiland van Japan, Yonaguni, en op 170 kilometer van de betwiste Senkaku/Diaoyu-eilanden. Net als in het geval van Taiwan heeft de intensiteit van de druk van de Volksrepubliek China op zijn soevereiniteitsclaims over deze eilanden in de loop der jaren gevarieerd. China heeft deze aanwezigheid sindsdien aangevuld met een wijziging van zijn eigen kustwachtwet om in staat te zijn geweld te gebruiken tegen buitenlandse schepen in wateren onder zijn 'jurisdictie', inclusief de wateren die het claimt.⁹

Noord-Korea

In het noorden komt voor Japan de meeste dreiging vanuit Noord-Korea. Het regime van Kim Jong-un werkt aan een eigen kernwapen-programma en is actiever dan ooit met de ontwikkeling van raketten voor de middellange en lange afstand. Noord-Korea schoot alleen al tientallen ballistische testraketten af rondom de Japanse eilanden. Tot woede van de Japanse

regering vloog begin oktober 2022 een testraket over het Japanse eiland Hokkaido, waar niets-vermoedende burgers werden opgeroepen dekking te zoeken. Sindsdien vuurde Pyongyang verschillende malen onder meer een lange-afstandsraket (ICBM) af, in weerwil van langdurige en 'verlamme' VN-sancties.

Rusland

Rusland krijgt ook een prominente plaats in de NSS. De verhoogde militaire activiteiten van Rusland in gebieden dichtbij Japan, waaronder de inzet van wapens in de Noordelijke Gebieden, wordt als bijzonder zorgwekkend beschouwd. Verder wordt de 'strategische coördinatie van Rusland met China', ook als gevaarlijk gezien. Xi Jinping en zijn Russische ambtgenoot Vladimir Poetin noemden hun relatie een verhouding zonder 'grenzen'. Deze aanscherping van de politieke relatie vormt een aanvulling op de verdieping van de Russische en Chinese militaire samenwerking in de Indo-Pacifische regio, bijvoorbeeld bij gezamenlijke lucht- en zee-patrouilles. Een ander voorbeeld is de veiligheidsrelatie van Rusland met Noord-Korea sinds 2022, geïllustreerd door de levering van wapens, munitie en militairen door Noord-Korea aan

⁹ Zie: Kishida Fumio, 'The Shangri-La Dialogue: 'keynote address', The IISS Shangri-La Dialogue 2022 (10 juni 2022).

Rusland voor gebruik tegen Oekraïne en de vrees dat Rusland geavanceerde technologie overdraagt aan Noord-Korea.¹⁰

Destabilisatie

De destabilisatie van de externe omgeving van Japan in Oost-Azië is verergerd en is in toenemende mate verweven met de instabiliteit in Europa als gevolg van de grootschalige invasie van Rusland in Oekraïne in februari 2022. Dit verklaart wat de NSS de ‘historische veranderingen in ‘machtsevenwichten’” noemde die Japan rechtstreeks bedreigen. In zijn *keynote*-toespraak tot de IISS Shangri-La-dialoog in juni 2022 vestigde de toenmalige premier van Japan, Kishida Fumio, reeds de aandacht op de verbanden tussen de Europese en Aziatische veiligheidstheaters in zijn observatie dat ‘Oekraïne vandaag of morgen Oost-Azië kan zijn’.¹¹

Defensiebegroting

Gezien het Japans ambitieniveau is het niet verwonderlijk dat de NSS belooft de defensie-uitgaven te verhogen van ongeveer 1 procent van het bbp tot 2 procent tegen het begrotingsjaar dat in 2027 begint.¹² Met uitgaven van ruim 80 miljard dollar in 2027, ofwel van 1 naar 2 procent van het bbp, wil Japan binnen vijf jaar naar de derde plaats in de wereld stijgen wat betreft defensie-uitgaven.

Het Japanse ministerie van Defensie zal voor een verdubbeling van het defensiebudget over een periode van vijf jaar meer dan 315,76 miljard dollar uitgeven. Ongeveer 7 miljard daarvan gaat naar cyberoorlogoperaties en nog eens 7 miljard naar ruimtecapaciteiten. Ongeveer 6 miljard zal gaan naar de ontwikkeling van straaljagers van de volgende generatie, samen met Groot-Brittannië en Italië. In 2023 alleen al besteedde Japan meer dan 58 miljard dollar.

Binnenland

De NSS behandelt als grand strategy ook de binnenlandse problemen van Japan, zoals een afnemende en vergrijzende bevolking met een laag vruchtbaarheidscijfer en een ernstige fiscale toestand. De Japanse bevolking omvat ruim 124 miljoen mensen en dat aantal neemt nog steeds

af. Om te overleven concludeert de NSS dat Japan moet zorgen voor een internationale omgeving die bevorderlijk is voor het faciliteren van grensoverschrijdende, economische en sociale activiteiten zoals de handel in goederen, energie en voedsel, die essentieel zijn voor industrieën en het verkeer van mensen. Om een gunstig internationaal klimaat te behouden heeft Japan een sterke diplomatie nodig, en om deze basis te verstevigen is het belangrijk om over een defensievermogen te beschikken dat het eigen land kan beschermen.

De NSS bepaalt ook dat de ontwikkeling van de personele middelen die nodig zijn voor de SDF niet kan worden aangepakt zonder gezamenlijke inspanningen van de SDF met scholen, de industrie, het bedrijfsleven, lokale autoriteiten en andere handhavingsinstanties zoals de Japanse kustwacht en de Nationale Politie. Bovendien moeten de intellectuele en culturele capaciteiten worden versterkt door het bevorderen van openbaar onderwijs, omdat deze capaciteiten onmisbaar zijn voor het bevorderen van internationale partnerschappen.

Nationale veiligheid is in wezen een inspanning van de hele overheid. Vanuit dit perspectief is het beleid dat in de nieuwe NSS is verwoord om de alomvattende nationale macht van Japan te benutten de juiste richting. Zoals gezegd ligt er dus een Japanse grand strategy die alle elementen van macht omvat.

De Japanse strategie definieert vijf vermogens, te weten diplomatie, defensie, economie, technologie en inlichtingen als de belangrijkste elementen van alomvattende nationale macht. De nadruk op economische capaciteiten is slechts een voorbeeld. Elk van de vijf bovengenoemde belangrijke elementen moet volgens de NSS worden versterkt, maar de huidige

10 Jean Mackenzie, ‘North Korean Weapons Are Killing Ukrainians. The Implications Are Far Bigger’, *BBC News* (4 mei 2024).

11 Ezra F. Vogel, *China and Japan: Facing History* (New Haven, The Belknap Press of Harvard University Press, 2019) 130.

12 Robert Ward en Yuka Koshino, ‘Japan Steps Up: Security and Defence Policy Under Kishida’, *Asia-Pacific, Regional Security Assessment 2023: Key Developments and Trends* (Londen, International Institute for Strategic Studies, 2023) 119.

aanpak moet ook nog verder worden uitgebreid omdat deze niet volledig van de overheid is.

Uiteraard moet een veiligheidsstrategie ook zoveel mogelijk steun vinden onder de bevolking. Het antimilitaristische gevoel en de publieke opinie over het defensiebeleid zijn de afgelopen tijd flink veranderd. De internationale ontwikkelingen hebben de mening van veel Japanners volgens de NSS beïnvloed. Uit enquêtes blijkt dat de meerderheid van de Japanners voorstander is van de mogelijkheid om eigen raketten af te vuren op vijandelijke raketlanceerinstallaties in het buitenland. Kortom, het pacifisme heeft duidelijk niet meer de overhand. De Japanse overheid streeft evenals de Nederlandse overheid tevens naar meer weerbaarheid van de samenleving.¹³

National Defense Strategy

Het tweede document, de National Defense Strategy, is een tienjarige richtlijn die bedacht is om de defensiedoelstellingen van Japan te verduidelijken en de handelwijze en middelen waarmee de regering van plan is deze te bereiken. Tokio zal ongeveer 37 miljard dollar uitgeven aan het vergroten van de tegenaanvalcapaciteiten, bijvoorbeeld door het bereik van zijn vanaf de grond gelanceerde Type 12 anti-scheepsraketten tegen 2027 uit te breiden. Japan is ook van plan om andere raketten te ontwikkelen, waaronder hypersonische wapens.

Tokio wil over de capaciteit beschikken om met kruisraketten een tegenaanval 'uit zelfverdediging' uit te voeren op buitenlandse militaire doelen die een bedreiging vormen voor Japan. Om die capaciteit te creëren gaat Japan zelf raketten ontwikkelen voor afstanden boven de duizend kilometer. Maar daar zal het land minimaal tien jaar voor nodig hebben. In de tussentijd wil Japan 500 Amerikaanse vanaf schepen gelanceerde Tomahawk-kruisraketten aanschaffen die 1.250 km kunnen vliegen en

vanaf 2026 moeten bijdragen aan een versterkte Japanse defensiemacht. Met die raketten kunnen vanuit Japan militaire doelen in zowel China als Noord-Korea worden bestookt.

Deze plannen komen voort uit de recente geopolitieke en militaire ontwikkelingen in de landen rondom Japan. Niet alleen heeft Japan drie overzeese buurlanden die beschikken over kernwapens; China, Noord-Korea en Rusland zetten de verhoudingen in het Verre Oosten al jaren op scherp met een mengeling van wapengekletter, dreigementen, programma's voor de ontwikkeling van raketten en schendingen van de territoriale wateren en het luchtruim van Japan.

Een passage in de NDS die laat zien dat Japan een raketaanval serieus overweegt is dat de topprioriteiten voor de komende vijf jaar tweeledig zijn. Ten eerste zal Japan, om het effectieve gebruik van zijn huidige benodigheden te maximaliseren, de operationele krachten verbeteren, voldoende munitie en brandstof veiligstellen en investeringen in defensiefaciliteiten versnellen voor verbeterde flexibiliteit. Ten tweede zal Japan zijn kerncapaciteiten voor toekomstige operaties versterken.

Ironisch genoeg heeft Japan tot nu toe de basisprincipes van de nationale defensie verwaarloosd, en er kan worden gezegd dat Japan een militaire aanval op zijn eigen grondgebied tot voor kort niet als een urgente en mogelijke realiteit heeft beschouwd, zoals blijkt uit de beperkte militaire capaciteiten. Om zijn lucht-, zee- en landstrijdkrachten beter te coördineren zal Japan ook zijn eerste gezamenlijke commandocentrum oprichten. De VS en Japan versterken hun militaire alliantie om de opkomst van China tegen te gaan.

Defense Buildup Program

Het derde document, het Defense Buildup Program, schetst de weg naar een verschuiving in de capaciteiten van de SDF als afschrikmiddel voor de operationele realiteit. Het moet daarvoor

13 Premier Fumio Kishida, 'Keynote Address', Ministry of Foreign Affairs (10 June 2022). Voor Nederland zie: 'Kabinet werkt aan verhogen weerbaarheid tegen militaire en hybride dreigingen', Nieuwsbericht Rijksoverheid (6 december 2024).

Leden van een Japanse luchtlandingseenheid nemen deel aan de oefening Super Garuda Shield 2025 in Indonesië. De NSS benadrukt naast samenwerking met andere landen ook de ontwikkeling van eigen wapensystemen

werken aan een veerkrachtige defensie. Een belangrijk onderdeel van die evolutie moet afhankelijk zijn van een geherstructureerde benadering van de defensieverwerving en de industriële defensiebasis van Japan. De Japanse defensie-industrie wordt van oudsher geplaagd door inefficiëntie en hoge kosten. Het naoorlogse beleid beperkte de export van defensie en de industrie tot de kleine binnenlandse defensiemarkt van Japan.

Hoewel de beperkingen op de export in 2014 werden versoepeld onder premier Shinzo Abe, is er weinig veranderd. De Japanse defensie-industrie bleef grotendeels niet-concurrerend op de internationale markt. De NSS en bijbehorende DBP zet de ambities uiteen om die realiteit te veranderen. Het bepleit daartoe de internationale defensiehandel te vergemakkelijken. Zo propageert de DBP ondersteuning voor 'passende overdrachten' van defensie-apparatuur met voorzieningen voor mogelijke financiële compensatie voor sommige ontvangers.

Het DBP vindt ook dat de industrie geherstructureerd moet worden. Al meer dan 25 jaar slaan

studies van de overheid en private sector alarm over de impact van de erosie van de Japanse defensie-industriële basis op aanbestedingen van het ministerie van Defensie. Vaak geciteerde maatregelen, waaronder efficiëntere aanbestedingsprocedures, meer werkverdeling voor de Japanse industrie bij buitenlandse aanbestedingen en bevordering van nieuwe technologieën, zijn allemaal nodig om de huidige problemen aan te pakken. Tevens bepleit het DBP ondersteuning van internationale investeringen. Evenals bij commerciële industrieën, waarbij de overzeese defensie-industrie wordt betrokken, beginnen partners met verkoop-, licentie- of gezamenlijke *research & development*-activiteiten. Maar zoals blijkt uit de groei van internationale partnerschappen elders zal de Japanse industrie – met overheidssteun – moeten investeren in overzeese productie- en ondersteuningsfaciliteiten. Evenzo moet Japan buitenlandse investeringen in zijn defensie-industrie accommoderen. In het kader van het nieuwe proces, waarbij het DBP is opgesteld naast de NSS en NDS, probeert Tokio de nationale veiligheids- en defensieplanning als een groter geheel te coördineren.

Opvallend is de vastberadenheid van Japan om counter strike-capaciteiten te ontwikkelen

Algemene observaties

De drie documenten – waarbij de NSS leidend is – overziende, valt vooral de vastberadenheid van Japan op om nieuwe *counter strike*-capaciteiten te ontwikkelen. Zo bevatten de drie strategie-documenten gezamenlijk een aantal nieuwe concepten en introduceren ze nieuwe benaderingen, zoals een actieve cyberdefensie, economische veiligheid en defensieproductie en technologische bases als integrale aspecten van de defensiecapaciteit. In vergelijking hiermee was de NSS van 2013 meer een codificatie van stilzwijgende afspraken dan een ontwikkeling van het reeds bestaande beleid. De nieuwe NSS kiest voor een bredere benadering van de hele overheid, die de complexe aard van de hedendaagse dreigingen weerspiegelt. Het basisconcept van de opbouw van de verdedigingsmacht, dat wil zeggen de ‘multi-domain’ SDF, blijft echter hetzelfde. De beleidsoriëntatie van de nieuwe NSS is niet revolutionair, maar evolutionair.

De nieuwe NSS, samen met de NDS en het DBP, benadrukt de eigen inspanningen van Japan om de veerkracht en duurzaamheid van zijn defensiearchitectuur te versterken. Nationale veiligheid kan niet worden bereikt door militaire inspanningen alleen; de nationale macht in zijn geheel moet worden versterkt.

Een belangrijke vraag is of de huidige bereidheid om prioriteit te geven aan de nationale veiligheid zal aanhouden, aangezien het gedurende een lange tijd enorme investeringen vereist om de logistieke capaciteit te verbeteren, om de wapensystemen te verwerven en het land tegelijkertijd voor te bereiden op de toekomst. Hoewel Japan niet in staat zal zijn om zijn eigen nationale veiligheid te bereiken zonder robuuste allianties en internationale partnerschappen, zijn investeringen in zelfhulp de basis van dergelijke partnerschappen.¹⁴ Als Japan zichzelf niet helpt, zal niemand anders een helpende hand uitsteken.

Alliantie VS-Japan

De VS zal als deelnemer aan zijn alliantie met Japan echter ongetwijfeld die helpende hand uitsteken.¹⁵ Het strategische concept van geïntegreerde afschrikking van de VS moet worden beschouwd als een van de drijvende principes voor de modernisering van de Japans-Amerikaanse alliantie. Synergieën tussen de nationale veiligheidsstrategieën van beide landen moeten overeenkomstig tot stand worden gebracht.

De versterking van het Japans-Amerikaanse bondgenootschap wordt nog steeds erkend als een essentieel element voor het bereiken van territoriale verdediging en regionale vrede en stabiliteit. Het is belangrijk op te merken dat de drastische versterking van de defensiecapaciteiten van Japan niet is ingekaderd in termen van onafhankelijke acties van de VS, maar eerder in de richting van verdieping van Japans-Amerikaanse samenwerking. Dit is het duidelijkst in de verwijzingen naar het verwerven van counterstrikecapaciteiten. De basisverdeling van rollen tussen Japan en de VS zal in beginsel ongewijzigd blijven. Aangezien Japan nu over counterstrikecapaciteiten zal beschikken, zullen de twee naties samenwerken bij de inzet van deze wapens, net zoals ze dat doen bij de verdediging tegen ballistische raketten en andere dreigingen. In feite vereist de werking van afstands-raketten, zoals raket-onderscheppings-raketten, de versterking van de functies voor het verzamelen en analyseren van inlichtingen, commando- en controlefuncties en geïntegreerde doeloperaties, en is het noodzakelijk om

14 Robert Ward, ‘Evaluating Japan’s New Grand Strategy’ (Londen, International Institute for Strategic Studies, mei 2025) 15.

15 Hideshi Tokuchi, ‘The Basic Orientation of Japan’s National Security Strategy: International Security Cooperation with Enhanced Comprehensive National Power’ (Londen, International Institute for Strategic Studies, 26 juni 2023).

De Japanse marine bij een NAVO-oefening in de Baltische Zee in 2018. Een sterkere samenwerking zal goed zijn voor zowel Japan als de alliantie

gezamenlijke operaties tussen Japan en de VS als een voorwaarde te beschouwen.

De beslissingen van Japan over de defensie-strategie zullen onomkeerbaar zijn op basis van een realistische verandering in de perceptie van het publiek van de veiligheidsomgeving en zullen ook een belangrijke stap zijn in de richting van het verdiepen van de Japans-Amerikaanse alliantie. Eind juli 2025 besloten beide landen een gemeenschappelijk hoofdkwartier op te richten om gezamenlijk de dreigingen vanuit China en Noord-Korea te trotseren. In Japan zijn ongeveer 50.000 Amerikaanse militairen gestationeerd.

NAVO-Japan

Daarnaast verbetert ook de relatie tussen de NAVO en Japan. De principiële vraag die dan rijst is: waarom heeft de NAVO er belang bij nauwere banden aan te knopen met staten die het Noord-Atlantisch Verdrag niet hebben ondertekend, en die ver buiten het verantwoordelijkheidsgebied van de NAVO-lidstaten liggen? Algemeen wordt echter aangenomen dat een sterkere samenwerking tussen Japan en de NAVO beide partijen ten goede komt. Japan is in feite de langst bestaande niet-Europese partner van de NAVO. De praktische samenwerking bestond uit niet-gevechtssteun voor de geallieerde operaties in Irak en Afghanistan. In de daaropvolgende jaren

begonnen de Japanse zelfverdedigingstroepen gecombineerde oefeningen uit te voeren met Europese tegenhangers in de NAVO-operatie Ocean Shield, de antipiraterijmissie in de Golf van Aden. De twee hebben hun pad van toekomstige samenwerking uitgezet in het kader van het Individual Tailored Partnership Programme, dat bedoeld is om de samenwerking op zestien gebieden te verbeteren, waaronder cyberdefensie, strategische communicatie, opkomende en ontwrichtende technologieën en ruimtebeveiliging.

Japan en de NAVO hebben steeds meer blij gegeven van overeenstemming in hun wereldbeeld en de onderlinge verbondenheid van hun individuele veiligheid. De Russische invasie van Oekraïne in 2022 gaf hieraan een verdere impuls. Niet alleen leidde de invasie ertoe dat een Japanse premier de NAVO-top bijwoonde (een primeur), maar de NAVO nam vervolgens ook een Strategisch Concept aan waarin lidstaten het erover eens waren dat 'de Indo-Pacific belangrijk is voor de NAVO, aangezien de ontwikkelingen in die regio direct van invloed kunnen zijn op de Euro-Atlantische veiligheid'.

Indo-Pacific

De Amerikaanse druk om de NAVO een substantiële militaire rol in de Indo-Pacific te laten vervullen zal waarschijnlijk spanningen binnen het bondgenootschap veroorzaken die

De Amerikaanse president Donald Trump houdt een toespraak op de bij Yokosuka afgemeerde carrier USS George Washington, oktober 2025

ten koste gaat van de cohesie. Het belangrijkste is echter dat Europa wordt geconfronteerd met vaak onstabiele gebieden aan de oost- en zuidflanken. De oorlog in Oekraïne heeft er bovendien toe geleid dat sommige leiders van bondgenoten (vooral in Oost-Europa) zich zorgen maken dat de groeiende belangstelling van de NAVO voor maritiem Azië haar aandacht van Rusland zou kunnen afleiden.

Inzetbaarheid

De directe inzetbaarheid van de SDF is van groot belang.¹⁶ Belangrijk is dat het de VS ook in staat stelt over steeds meer militaire middelen in de regio te beschikken. Voorbeelden zijn de Quadrilateral Security Dialogue, bekend als de QUAD, waarbij Australië, India, Japan en de VS

betrokken zijn, alsmede het AUKUS-partnerschap voor het delen van informatie en technologie tussen Australië, het Verenigd Koninkrijk en de VS, en de Indo-Pacific4 (IP4) een samenwerkingsverband tussen Australië, Japan, Nieuw Zeeland en Zuid-Korea. Deze samenwerkingsverbanden zijn bijzonder urgent geworden sinds Donald Trump, met zijn meer transactionele benadering van het buitenlands beleid, als president van de VS is teruggekeerd in het Witte Huis.

Vooruitzichten

Ten slotte is er opwinding bij de politieke oppositie en delen van de bevolking rondom de nieuwe NSS, omdat een groot deel van de politici de nieuwe strategieën van Japan abusievelijk behandeld heeft als een uitgemaakte zaak, waarvan de volledige totstandkoming onherroepelijk is. De realiteit is dat een afweging van politieke, economische, fiscale en andere

¹⁶ Lloyd J. Austin III, Secretary of Defense, 'United States' Strategic Partnerships in the Indo-Pacific', IISS Shangri-La Dialogue 2024 (1 juni 2024).

onderwerpen nodig zal zijn voor de Japanse regering om de ambities van de regering in de komende 5-10 jaar volledig uit te voeren. Plannen maken en ze uitvoeren zijn immers verschillende zaken.

Recente ontwikkelingen

Hoewel het bovenstaande nieuwe Japanse veiligheids- en defensiebeleid vooralsnog stevig overeind staat zijn er de afgelopen tijd een viertal ontwikkelingen die mogelijk van invloed kunnen zijn op de volledige realisatie van dit nieuwe beleid.

Zo verscheen afgelopen juli het Witboek 2025, waarin het dreigingsbeeld is aangescherpt.¹⁷ Het noemt China de grootste bedreiging voor vrede sinds de Tweede Wereldoorlog. Het Witboek 2025 komt op een moment dat Xi Jinping aandringt op voltooiing van de modernisering van het Volksbevrijdingsleger tegen 2035 en er naar streeft de VS te vervangen als dominante militaire macht in de regio. China beschikt over de grootste marine ter wereld en een enorm raketarsenaal en bouwt in hoog tempo nucleaire capaciteiten. Het 534 pagina's tellende Witboek 2025 benadrukt ook de militaire activiteiten van Rusland met zijn frequente raketlanceringen en het voortschrijdende kernwapenprogramma van Noord-Korea.

Het Witboek 2025 maakt ook melding van de bijna dagelijkse aanwezigheid van Chinese kustwachtvaartuigen in de buurt van de betwiste Senkaku-eilanden – in China bekend als de Diaoyu-eilanden – wat in het document wordt gekarakteriseerd als een eenzijdige poging om de status quo te veranderen. Het document trekt parallellen met de expansieve activiteiten van China in de Zuid-Chinese Zee, waar Chinese zeestrijdkrachten onder vuur liggen vanwege hun toenemende activiteiten in de exclusieve economische zone van de Filipijnen.

Hoewel de VS op grond van de Taiwan Relations Act van 1979 de belangrijkste wapenleverancier van Taiwan blijft, handhaaft Washington een beleid van 'strategische ambiguïteit' met betrekking tot de vraag of het militair zou ingrijpen. Veel analisten zijn van mening dat

Japan, dat een Chinese overname van Taiwan als een existentiële bedreiging voor zijn nationale veiligheid beschouwt, waarschijnlijk zou deelnemen aan een door de VS geleide tegenaanval als er een conflict zou uitbreken.

Een tweede ontwikkeling vormen de gevolgen van de tarievenoorlog die Trump ontketend heeft met China. Trump heeft een handels-overeenkomst met Japan gesloten.¹⁸ Afgesproken zijn wederzijdse importheffingen van 15 procent. Het akkoord voorziet verder in een verlaging van de Amerikaanse tarieven op de export van Japanse auto's naar de VS tot 15 procent. Voor auto's en auto-onderdelen die vanuit Japan naar de VS worden geëxporteerd geldt momenteel een tarief van 25 procent. Ook zal Japan 550 miljard dollar gaan investeren in de VS en Amerikaanse producenten van onder meer auto's, trucks, rijst en andere landbouwproducten betere toegang geven tot de Japanse markt. Aluminium en staal zijn buiten het akkoord gebleven en houden een heffing van 50 procent. Ook defensie-uitgaven zijn niet bij de deal inbegrepen.

Een derde ontwikkeling die invloed kan hebben op de realisatie van de plannen is de terughoudendheid waarmee Japan heeft gereageerd op het aandringen van de VS om ook akkoord te gaan met de op de top in juni 2025 aanvaarde nieuwe NAVO-norm om 5 procent van het bbp aan defensie-uitgaven te besteden.

Ten slotte is er het 'begrotingsplan voor 2026', dat een opmaat bevat naar het aanstaande Synchronized, Hybrid, Integrated and Enhanced Littoral Defense (SHIELD)-programma van Japan. In wezen zal SHIELD een complex en geïntegreerd eilandverdedigingsnetwerk creëren om de reactie van Tokio op mogelijke kustinvasies en amfibische aanvallen te versterken.¹⁹ ■

17 Simran Walia, 'Japan's Defence White Paper 2025: Japan Flags Growing Threats in the Indo-Pacific', MODERNDIPLOMACY (25 juli 2025).

18 'VS en Japan sluiten handelsakkoord, Trump jubelt: 'Misschien wel de grootste deal ooit'', *Algemeen Dagblad* (23 juli 2025).

19 'Japan writes a bigger defense check', *Indo-Pacific Monitor* (18 september 2025).

Warrior achter een computerscherm? Innovatie en de mens in de krijgsmacht

Sofie van der Maarel*

Wat doet technologische innovatie met de mens in de krijgsmacht? In dit artikel bespreek ik drie bevindingen uit mijn promotieonderzoek naar de beleving van militaire innovatie. Het belicht de spanningen die kunnen ontstaan tussen technologie en mens, tussen beloftes van technologie en de praktijk op de werkvloer, en tussen de verwachting van actie en de realiteit van toenemende afstand. Om te beginnen zoom ik in op de impact van innovatie op de werving én het behoud van personeel. Vervolgens komt de morele desoriëntatie aan de orde, die kan ontstaan als gevolg van een discrepantie tussen verwachtingen en realiteit. Ten slotte kijk ik naar de koppeling tussen innovatie en de zogenoemde warrior mindset. Het artikel sluit af met concrete aanbevelingen om technologische innovaties mensgerichter te implementeren binnen de krijgsmacht.

Defensievisies op innovatie

De recent verschenen 'Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie 2025-2029' en de 'STRAIIK-D 2025: Strategische Actieagenda Industrie, Innovatie en Kennis' onderstrepen innovatie als kernpijler voor Defensie. Als kerngedachte stellen de visies dat, gezien de grootschalige Russische dreiging, de komende jaren flink geïnvesteerd moet worden in kennis en innovatie. Specifiek ligt de focus op de ontwikkeling en implementatie van sensoren, quantum, ruimtetechnologie en intelligente

systemen. Waar technologieën als artificiële intelligentie (AI), drones en robotica de afgelopen jaren ad hoc of kleinschalig ingezet werden, ligt de nadruk nu dus op grootschalige implementatie.

De nadruk in de nieuwe strategie ligt op een sterke, slimme en samenwerkende krijgsmacht 'die met haar militair materieel en innovatief vermogen de gevraagde bijdrage levert aan de NAVO en aan de veiligheid binnen Europa om af te kunnen schrikken, om te kunnen vechten en om te winnen'.¹ De actieagenda benadrukt daarbij het belang van 'experimenten in

operationele omgevingen', waarbij innovatie wordt geïntegreerd in militaire oefeningen voor een betere implementatie.²

* Dr. Sofie van der Maarel is universitair docent Militaire Ethiek en Leiderschap aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie. Ze promoveerde aan de Radboud Universiteit op een proefschrift over militaire innovatie.

- 1 Ministerie van Defensie, *Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie* (Den Haag, 2025) 4. Zie: <https://www.defensie.nl/downloads/beleidsnota-s/2025/04/04/defensie-strategie-voor-industrie-en-innovatie-2025-2029>.
- 2 Ministerie van Defensie, *STRAIIK-D 2025: Strategische Actieagenda Industrie, Innovatie en Kennis – Defensie* (Den Haag, 2025) 4. Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/08/strategische-actieagenda-industrie-innovatie-en-kennis-defensie-straiik-d-2025>.

*Innovatie is een kernpijler voor Defensie.
Wat betekenen innovatie en nieuwe
technologie voor de mens in
de militaire organisatie?*

FOTO MCD ROB GIELING

Daarnaast benoemen de visies specifiek het belang van sociale innovatie en dat is essentieel want innovatie gaat over meer dan technologie. Wat betekent innovatie voor de mens in de militaire organisatie? Deze vraag heb ik de afgelopen jaren onderzocht in mijn promotie-onderzoek.³

Onderzoek technologie, motivatie en zingeving

Mijn specifieke focus lag op de invloed van technologie en innovatie op motivatie, zingeving en morele belasting binnen de krijgsmacht. Bijvoorbeeld bij de inzet van drones en autonome systemen, maar ook bij de bredere veranderingen in het dagelijkse werk van militairen als gevolg van technologische innovatie.

In mijn onderzoek bij gevechtseenheden van de Koninklijke Landmacht bleek dat de beloftes rond technologische innovaties een grote rol spelen. Drones zouden personeel op veilige afstand houden, autonome voertuigen de efficiëntie van operaties verhogen en robotica fysieke belasting verminderen. Maar deze beloften riepen ook morele vragen op. Waar halen militairen zingeving vandaan in een steeds technologischer wordende krijgsmacht? Wat betekent het om te moeten vertrouwen op systemen die nog niet betrouwbaar zijn? En wat gebeurt er als de beloftes en verwachtingen rondom robots en drones niet stroken met de dagelijkse realiteit van innoveren?

Om te begrijpen hoe technologie en zingeving samenkomen in het werk van militairen, liep ik mee met innovatieteams van de landmacht en sprak ik met militairen die experimenteerden met nieuwe technologieën. Uit het onderzoek kwamen twee belangrijke motivaties naar voren waardoor militairen zingeving ervaren in hun werk: de wens om bij te dragen aan de toekomst van Defensie en een veiligere wereld, en de aantrekkingskracht van actie.

Innovatie en de mens in de krijgsmacht

Dit stuk bespreekt hoe deze motivaties op gespannen voet kunnen staan met innovatie in de krijgsmacht. Eerst komt de impact op personeel, werving en behoud aan bod. Daarna volgt de morele desoriëntatie die kan ontstaan bij een kloof tussen verwachting en werkelijkheid. Ten slotte wordt de relatie tussen innovatie en het veelbesproken concept van de warrior mindset belicht, waarna het stuk afsluit met aanbevelingen voor een meer mensgerichtere implementatie van technologie.⁴

Werving, behoud en motivatie van personeel

Innovatie binnen Defensie gaat niet alleen over technische vernieuwing, maar ook over de mensen die nieuwe systemen moeten ontwikkelen, implementeren en onderhouden. In de huidige arbeidsmarkt is technisch personeel schaars, terwijl Defensie al jaren kampt met personeelstekorten. Daarom zet Defensie momenteel volop in op werving, bijvoorbeeld met de campagne 'Tijd voor Defensie' en ambitieuze plannen om de krijgsmacht uit te breiden tot 200.000 mensen.⁵

Maar werving alleen is niet genoeg, het behouden van personeel is minstens zo belangrijk. Investeren in innovatie betekent daarom ook investeren in mensen. Wat is er concreet nodig om militairen gemotiveerd en betrokken te houden?

Volgens een militair die ik interviewde is er te weinig aandacht voor vragen als: 'Wat moet ons personeel kunnen? Wat moet de onderofficier

3 De bevindingen in dit stuk zijn gebaseerd op mijn proefschrift dat ik in september 2025 verdedigde aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Het onderzoek was onderdeel van het NWO-project *Moral Injury* onder leiding van prof. dr. Tine Molendijk. In maart 2025 is vanuit dit project het open-access handboek *Moral Injury in Context* verschenen bij uitgeverij Boom, zie: https://www.boom.nl/criminologie/100-19551_Handboek-Moral-Injury-in-Context.

4 Deze inzichten zijn ook terug te vinden in diverse publicaties: S. van der Maarel, D. Verweij, E.H. Kramer, en T. Molendijk, "This Is Not What I Signed up for": Sociotechnical Imaginaries, Expectations, and Disillusionment in a Dutch Military Innovation Hub', *Science, Technology, & Human Values* (2023), zie: <https://doi.org/10.1177/01622439231211032>; S. van der Maarel, "Drones for good": Innovation, meaning and remoteness in the Dutch police drone team', *Critical Studies on Security* (2025) 1-18, zie: <https://doi.org/10.1080/21624887.2025.2451458>.

5 Zie: <https://werkenbijdefensie.nl/>.

Bij innovatie lijkt de focus te liggen op de techniek, maar de mensen die ermee werken moeten niet vergeten worden: wie bestuurt de systemen en wat wordt er van deze mensen verwacht?

FOTO MCD, JARNO KRAAYVANGER

van nu aangeleerd worden om de apparatuur van morgen te kunnen gebruiken?’⁶ Een andere militair benoemt het probleem van onvervulde beloften: ‘Wij zouden nieuwe tenues krijgen en het meest gave en *peppy* materiaal dat elke militair wil. Maar na anderhalf jaar is er nog niets veranderd.’⁷

Hoewel de meeste respondenten uit het onderzoek erkennen dat innovatie verder gaat dan alleen nieuwe technologieën, ligt de focus in de praktijk toch vooral op het experimenteren met de technische kanten van robotica of drones. Het idee lijkt te zijn dat zodra deze technologieën werken, ze bijna als vanzelf in het militaire optreden opgenomen worden. Veel minder aandacht is er voor de ‘mens-kant’ van innovatie: wie bestuurt de systemen, wat wordt er van deze mensen verwacht; en hoe worden ze daarvoor getraind?

Het testen van bijvoorbeeld autonome voertuigen of drones gaat volgens een militair die betrokken is bij innovatie niet alleen over het testen van ‘het ding’, maar ook over leidinggeven en omgaan met personeel.⁸ Deze focus op techniek versus de mens-kant van innovatie leidt regelmatig tot frictie. Zoals een andere militair zegt over zijn team: ‘Die jongens zijn niet een

experiment voor mij. Dat zijn gewoon kerels die hun werk komen doen. De opdracht, het ontwikkelen van een systeem, dat is experimenteel. Maar als iemand ziek wordt of zijn enkel breekt, dan is dat natuurlijk gewoon echt. Dat wringt nog wel eens.’⁹

Innovatie draait dus niet alleen om nieuwe technologie, maar vooral om de mensen die ermee moeten werken. Motivatie alleen is niet genoeg om dit personeel te behouden: militairen brengen hun eigen verwachtingen en ervaringen mee, wat raakt aan het volgende punt.

Morele desoriëntatie: discrepantie tussen verwachtingen en praktijk

Tijdens het experimenteren met nieuwe technologieën ervaren de militairen die ik interviewde een grote discrepantie tussen hun verwachtingen en de dagelijkse realiteit. Veel drones en voertuigen stonden nog in de kinderschoenen, waardoor experimenteren soms

6 Interview 1. Alle interviews genoemd in dit artikel waren met militairen van een operationele gevechtseenheid van de Koninklijke Landmacht die gericht was op innoveren.

7 Interview 2.

8 Interview 3.

9 Interview 4.

moelijk verliep. Dit leidde regelmatig tot frustraties, desillusie en twijfels over hun keuze om militair te worden.

Een militair uit een innovatieteam vertelt bijvoorbeeld over een dure en lang voorbereide oefening waarin de voertuigen niet goed functioneerden. Toch ging de oefening door en moesten ze manoeuvres uitvoeren alsof de voertuigen het deden: 'Dan kom je er na tien meter achter, "ja, hij doet het niet". En dan is het van "doe maar alsof hij het doet" ... De camera's doen het ook niet. Dus dan moet je maar doen alsof je kan zien wat de camera ziet.'

Later kon het team de meegebrachte drones ook niet gebruiken vanwege een ontbrekende licentie. Dus moest het team ook daarmee een denkbeeldige verkenning uitvoeren, wat de motivatie niet bevorderde: 'Ja, dan zit je met z'n

allen rondom en dan is het van oké, "ik ga nu doen alsof ik een drone oplaad" en dan gaat het moreel gewoon helemaal omlaag.'¹⁰

Door het experimenteren raakten militairen gefrustreerd, cynisch en wantrouwend. Hoewel dit soort mislukte experimenten normaal zijn bij innovatieprocessen, raakt het hier een diepere laag. Militairen moeten in hoog-risicosituaties onder grote druk beslissingen nemen over leven en dood. Hoe kun je vertrouwen op een systeem dat al in een oefening faalt, laat staan in een gevechtssituatie?

Militairen benoemden dat het experimenteren niet was 'waar ze voor getekend hadden' toen ze bij Defensie in dienst gingen.¹¹ Ze wilden een positieve bijdrage leveren aan de toekomst van de krijgsmacht, maar voelden zich in de praktijk vooral proefkonijnen die steeds nieuwe systemen 'over de schutting gegoooid' kregen.¹²

Naast de frustraties over het experimenteren zelf, vroegen deze militairen zich ook steeds

10 Interview 5.

11 Van der Maarel et al, "This Is Not What I Signed up for".

12 Interview 4.

vaker af wat hun rol was in een toenemend technologische krijgsmacht. Ze raakten steeds meer gedemotiveerd en worstelden met hun identiteit als militair. Deze verwarring en twijfel kan begrepen worden als een vroeg stadium van 'morele desoriëntatie'. Dat is een diepgaande verwarring over wat goed en kwaad is en twijfel over je eigen waarden en die van je omgeving.¹³ Militairen kunnen bijvoorbeeld worstelen met conflicten tussen persoonlijke en professionele waarden of een gebrek aan duidelijke richtlijnen en steun binnen de eenheid. Dit kan leiden tot verminderde motivatie, psychische stress, twijfel aan een missie en in sommige gevallen zelfs tot ethisch onverantwoord gedrag.¹⁴

Bij innovatie uit morele desoriëntatie zich vaak in gevoelens van verwarring en desillusie, veroorzaakt door een discrepantie tussen verwachtingen en de realiteit. Dit gebeurt in dit geval door de frictie die ontstaat tussen de beloftes van technologie en de dagelijkse praktijk van experimenteren, wat leidt tot vragen over de militaire identiteit.

Wat deze militairen dan wel motiveerde? Actie, spanning en het gevoel een bijdrage te leveren aan de veiligheid van Nederland. Dit raakt aan het momenteel veelbeschreven fenomeen van de warrior mindset.

Warrior mindset en innovatie

De wervingscampagne van Defensie schetst een beeld van continue actie, spanning en kameraadschap. Tijdens de opleiding wordt dit beeld vaak in stand gehouden door intensieve trainingen en oefeningen. Ook rondom technologische innovaties bestaan sterke beelden, van hightech systemen, zelfrijdende robots of militairen met Virtual Reality (VR)-brillen. Deze verbeeldingen dragen bij aan de verwachtingen die militairen hebben van hun werk.

- 13 T. Molendijk, *Moral injury and soldiers in conflict: Political practices and public perceptions* (Londen, Routledge, 2021).
- 14 T. Molendijk, 'Toward an interdisciplinary conceptualization of moral injury: From unequivocal guilt and anger to moral conflict and disorientation', *New Ideas in Psychology* 51 (2018) 1-8; T. Molendijk, T. Eikenaar, N. Gilhuis en S. van der Maarel, *Handboek Moral Injury in Context. Een wetenschappelijke gids over morele verwonding voor de praktijk* (Amsterdam, Boom, 2025).

De discrepantie tussen verwachte actie en de praktijk zorgt soms voor frictie. Technologische innovaties wringen soms met het beeld dat militairen hebben van hun rol

De recente focus op de warrior mindset sluit hierop aan. Dit begrip kent verschillende interpretaties, maar omvat een gedeeld beeld dat deze mindset 'van levensbelang is om het gevecht te winnen'.¹⁵ Een adjudant van de mariniers vertelde tijdens de Nationale Onder-officiers Conferentie (NOOC) over dit thema dat de warrior mindset gaat over 'elkaar helpen, er voor elkaar staan. En, als het erop aankomt, voor elkaar willen vechten'.¹⁶ Ook een sergeant van het Defensie Grondgebonden Luchtverdedigings-commando benadrukt de kameraadschap: 'Als je dit pak aantrekt, kies je ervoor ons grondgebied of dat van onze bondgenoten te verdedigen, als dat nodig is'.¹⁷ De Commandant der Strijdkrachten waarschuwde bovendien: 'Oorlog of een gewapend conflict is dichterbij dan we denken. Zorg dat je er klaar voor bent, in alle opzichten.'

Deze nadruk op mindset staat niet los van de beloftes van innovatie. De 'Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie 2025-2029' noemt expliciet dat een 'flexibele veerkrachtige mindset' essentieel is om groei, innovatie en vernieuwing te stimuleren. Een dergelijke mindset vormt volgens de visie de 'basis om in oorlogstijd het verschil te maken'.¹⁸

Maar wat doen innovatieprocessen met de mindset van de militair? Tijdens mijn onderzoek heb ik minstens evenveel tijd doorgebracht op oefenterreinen als onder systeemplafonds. Het

werk ver weg van het voorterrein is net zo belangrijk, maar strookt niet altijd met de verwachtingen die militairen hebben bij de krijgsmacht.

Een militair beschrijft bijvoorbeeld een foto waarop zo'n twaalf militairen op hun rugzakken zitten, ogenschijnlijk in rust of 'hun *social media* te checken'. Maar niets is minder waar, ze zijn bezig met het uitvoeren van een aanval: 'Ze zijn vol in actie. Voor de infanterist is dat even wennen'.¹⁹

Deze ervaring sluit namelijk niet altijd aan bij het initiële beeld dat, in dit geval infanteristen, hebben van 'actie' als ze zich bij Defensie aanmelden. Een infanterist beschrijft dat hij bij de landmacht ging om te 'vechten' en 'echte' acties uit te voeren, zoals in Afghanistan en Irak. Over die uitzendingen zegt hij: 'Daar was alles gericht op vechten en niet doodgaan eigenlijk. In Afghanistan had je een week om te wennen aan de zon en een week later sta je tussen de vijanden. Dat is waarvoor je militair wordt toch, om te vechten'.²⁰

De praktijk van oorlog ziet er vandaag echter anders uit. Experimenten met drones, sensoren en AI-technologie laten zien hoe militaire 'actie' steeds vaker plaatsvindt op afstand: vanachter een beeldscherm in plaats van in het veld.²¹

Een documentaire over een Oekraïens drone-team illustreert dit goed. Infanteristen besturen daarin First Person View drones²² met VR-brillen, vanuit trailers vol beeldschermen.²³ Daarmee volgen ze hun doelwit, een Russische militair, in *real-time*: 'we zien hem, hij rent.' En na een aanval: 'hij leeft nog, hij beweegt', gevolgd door een laatste, fatale aanval.²⁴ Hoewel de drones de fysieke afstand tot het slagveld vergroten, zorgen de live cameraverbindingen juist voor een gevoel van nabijheid.²⁵ Die paradox verandert fundamenteel wat 'actie' betekent in huidige militaire operaties.

Veel militairen halen motivatie en zingeving uit wat beschreven wordt als de warrior mindset: handelen onder druk, samen optrekken in het veld, fysieke actie. Technologische innovaties

15 Zie: https://magazines.defensie.nl/landmacht/2024/10/04_nooc; door verschillende partijen binnen het Defensie Ondersteuningscommando wordt momenteel gewerkt aan meer eenheid van opvatting over het thema warrior mindset.

16 Ibidem.

17 Ibidem.

18 Ministerie van Defensie, *Defensie Strategie voor Industrie en Innovatie*, 51.

19 Interview 5.

20 Interview 4.

21 C. Enemark, 'Drones, risk, and moral injury', *Critical Military Studies* 5 (2019) (2) 150-167.

22 First Person View drones zijn drones waarbij een piloot of operator op afstand meekijkt met de camera van een drone, op een scherm of via een VR-bril. Dergelijke drones worden ook wel omschreven als 'aanvalsdrones'. Zie <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2024/07/10/nederland-draagt-%E2%82%AC20-miljoen-bij-aan-1-miljoen-first-person-view-drones-voor-oekraïne-kopie>.

23 Zie deze documentaire van de *Kyiv Independent* over een Oekraïens drone-team, de Achilles Strike Drone Battalion van de 92nd Separate Assault Brigade, <https://www.youtube.com/watch?v=s4uaKynSRx4>.

24 Ibidem.

25 Enemark, 'Drones, risk, and moral injury'.

zoals drones kunnen dit veranderen. Dit wringt met het beeld dat militairen hebben van hun rol. Kortom: de warrior mindset en beloftes van technologische innovatie versterken elkaar niet automatisch. Soms botsen ze zelfs, juist omdat technologie verandert wat het betekent om militair te zijn.

Conclusie en aanbevelingen

Bij opschaling en innovatie is het essentieel om naast technologische ontwikkelingen oog te houden voor de impact op de mens in de krijgsmacht. Dit stuk belicht de spanningen die kunnen ontstaan tussen technologie en mens, tussen beloftes van technologie en de praktijk op de werkvloer, en tussen de verwachting van actie en de realiteit van toenemende afstand. Innovatie hangt niet alleen samen met de werving van technisch personeel, maar vooral ook met het behoud van deze mensen. Daarnaast kan een discrepantie tussen verwachtingen van militair optreden en de dagelijkse praktijk van oefenen met prototype technologieën leiden tot morele desoriëntatie. Dit raakt ook aan de relatie tussen innovatie en de warrior mindset. Als de beloftes van technologieën werkelijkheid zouden worden, verdwijnt een deel van de actie waar militairen zingeving en motivatie uit halen.

Afsluitend formuleer ik hieronder op basis van de bevindingen een aantal concrete aanbevelingen voor beleidsmakers, commandanten, onderzoekers en de bredere militaire organisatie. Ten eerste betekent investeren in innovatie dat je moet investeren in personeel. Innovatie gaat niet alleen over het testen van nieuwe technologieën of manieren van optreden, maar ook over de mensen die hier dagelijks mee werken. Houd voor het behoud van personeel voldoende aandacht voor wat mensen motiveert in hun werk. Daarom is het ook belangrijk om functieprofielen en wervingsstrategieën aan te passen aan nieuwe technologische ontwikkelingen. Daarnaast moeten vaardigheden zoals data-geletterdheid standaard geïntegreerd worden binnen militaire opleidingen, zodat personeel goed voorbereid is op een steeds digitaler wordende werkomgeving.

De warrior mindset en beloftes van technologische innovatie versterken elkaar niet automatisch

Ten tweede kan het verschil tussen verwachtingen en de praktijk leiden tot morele desoriëntatie. Technologische innovaties zoals kunstmatige intelligentie, drones en robotica beïnvloeden de professionele identiteit van militairen. Dit besef moet centraal staan bij het vormgeven van innovatiebeleid. Tegelijkertijd is het cruciaal om realistische verwachtingen te scheppen over innovatieprocessen, die vaak gepaard gaan met vallen en opstaan. Door openheid te bieden over deze processen, kunnen frustratie en cynisme worden vermindert. Daarnaast moet ethiektraining een vaste plaats hebben binnen alle militaire opleidingen, zodat personeel wordt ondersteund bij het omgaan met de morele dilemma's die kunnen ontstaan bij het werken met nieuwe technologieën.

Ten derde, ideeën over de warrior mindset botsen soms met de beloftes van innovatie. Bij het gebruik van termen als de warrior mindset is het van belang om duidelijk te zijn over wat deze precies betekenen voor verschillende rollen binnen de Defensieorganisatie. Erken daarbij ook de mogelijke spanningen tussen de warrior mindset en de beloftes van technologische innovaties. Beiden zijn een reactie op veranderende veiligheidscontexten, maar kunnen ook de essentie van het militaire beroep en de motivatie van militairen ingrijpend veranderen. Tot slot is het noodzakelijk om te blijven investeren in onderzoek dat zowel de technologische als ethische dimensies van innovatie bestudeert. Onderzoek naar militaire innovatie moet niet alleen gaan over de technische kanten, maar ook over de mens in de organisatie.

De Defensievisies op innovatie benadrukken het belang van opschaling en implementatie. Juist in die context is het essentieel om oog te houden voor motivatie, zingeving en de 'mens-kant' van innovatie. ■

Tactiek als fundament voor iedere commandant

Tactische onderbouwing is ook essentieel voor groeps-, pelotons- en compagniescommandanten

Thomas Roddenhof BA – Geweerschutter 10e Infanterie Bataljon Bewaken & Beveiligen KNR

Tactische onderbouwing is geen luxe voor de lagere commandant, maar essentieel voor het winnen van het gevecht. Het is de theoretische basis waarmee zij methodes uit doctrine kunnen aanpassen aan de situatie en creatief kunnen optreden in lijn met het *mission command*. Toch lijkt dit voorbehouden aan hogere commandanten. In het themanummer van de *Militaire Spectator* over ‘sterker, slimmer, kunnen vechten’ (juni 2025) benadrukte luitenant-kolonel Marnix Felius terecht het belang van vechten met tactisch vernuft, in lijn met het ‘slimmer vechten’ uit de *command message* van de Commandant der Landstrijdkrachten.¹ Maar Felius stelt ook dat dit vernuft op groeps- en pelotonsniveau wel ‘relevant’ is, maar dat ‘echte’ tactiek pas op bataljonsniveau begint.² In deze reactie betoog ik dat dit geen recht doet aan de rol van de lagere commandant: tactische onderbouwing is onmisbaar voor de commandant van de groep en het peloton.

Tactisch en technisch niveau

Om wat te kunnen zeggen over tactiek zal ik eerst het concept tactiek definiëren. Daarvoor wend ik mij tot B.A. Friedman. Hij is een militair-wetenschappelijk denker en officier bij het U.S. Marine Corps. Hij onderstreept in zijn

werk het belang van tactisch inzicht voor de lagere commandanten. Ik gebruik de definitie van B.A. Friedman: ‘Tactics is the arrangement of forces in such a manner to defeat the enemy’.³ Daarbij benadrukt hij ook dat tactiek zich niet in een vacuüm afspeelt en dat tactiek contextueel is. De werking van tactiek kan in militaire theorie worden beschreven. Denk bijvoorbeeld aan de tactische inzichten van Sun Tzu. Dit heeft Friedman ook gedaan. Hij definieerde daarbij bekende tactische principes zoals verrassing, misleiding, concentratie of tempo. Deze theorie is geen harde wetenschap, maar eerder een houvast waarmee men kan nadenken over tactiek. Dit sluit aan bij Felius’ notie van tactiek, zo komen de tactische principes van Friedman ook voorbij in Felius’ artikel. Felius noemt het ‘slim’ toepassen van deze principes het ‘vechten met tactisch vernuft’, waarbij hij het belang van creativiteit en flexibiliteit benadrukt. Hiermee kan de commandant zelfs het gevecht van een numeriek sterkere tegenstander winnen.

Desalniettemin is deze tactiek niet voor elke commandant even essentieel, aldus Felius. Felius gebruikt de defensiedocctrine over de niveaus van oorlogvoering om tactiek weg te houden bij de lagere commandanten. Om dit te begrijpen licht ik ook deze definities toe.

Binnen de *Nederlandse Defensie Doctrine* kan tactiek ook verklaard worden vanuit het begrip ‘tactisch niveau’ en daarbij horend het technische, operationele en strategische niveau.⁴ Waarbij het strategische niveau zowel het militair-strategische als het militair-politieke niveau omvat. Deze niveaus en de relaties

1 Marnix Felius, ‘Slimmer vechten’. Tactiek, mindset en actie: denken en doen verenigd’, *Militaire Spectator* 194 (2025) (6) 362; Commandant Landstrijdkrachten luitenant-generaal J.R. Swillens, *Command Message* (Utrecht, 2024), zie: <https://www.defensie.nl/organisatie/landmacht/documenten/brochures/2024/10/07/brochure-command-message-kl>.

2 Felius, ‘Slimmer vechten’, 372.

3 B.A. Friedman, *On Tactics. A Theory of Victory in Battle* (Annapolis, Naval Institute Press, 2017) 25.

4 Defensiestaf, *Nederlandse Defensie Doctrine* (januari 2025) 56-61.

ertussen zijn complex. Om het overzichtelijk te houden, focus ik hier op het technische en tactische niveau:

- **Het tactische niveau** draait om het voorbereiden en uitvoeren van operaties en activiteiten die bijdragen aan het behalen van operationele doelstellingen;
- **Het technische niveau** betreft het bedienen van systemen en uitrustingsstukken, evenals het uitvoeren van vaardigheden en oefeningen – de kern van tactische activiteiten.⁵

Felius stelt dat het technische niveau vooral belangrijk is voor lagere commandanten en schrijft hierover: ‘toch blijft het technische niveau (groep, peloton) vooral gericht op het uitvoeren van technieken’ en ‘echte tactiek komt pas op bataljonsniveau’.⁶

Hieruit concludeer ik dat Felius tactiek voorbehoudt aan het bataljonsniveau en hoger. Daarnaast maakt hij geen duidelijk onderscheid tussen tactiek beschreven in zijn artikel en het tactisch niveau afstammend van de defensie-doctrine. Hij verbindt de hogere commandoniveaus met het tactisch niveau, waarbij het tactisch niveau ook nog eens niet te onderscheiden is van tactiek zelf. In deze visie zijn de groep en het peloton beperkt in hun handelen tot het technisch niveau en moeten ze zich klaarblijkelijk niet bezighouden met ‘echte tactiek’. Niet onbelangrijk is dat deze verbinding haaks staat op de defensiedoctrine, die juist expliciet stelt dat militaire niveaus niet strikt gebonden zijn aan commando- of organisatie-niveaus.⁷

Hoewel tactiek en het tactische niveau lastig te onderscheiden zijn, gaat tactiek over hoe te denken in het gevecht (‘door A en B verspreid op te stellen kan ik de vijand omtrekken’) en het tactische niveau gaat over het organiseren van deze activiteiten (‘hoe plan en stuur ik eenheid A en eenheid B om op die verspreide posities te komen’). Het tactische niveau draait om het uitvoeren van activiteiten die bijdragen aan het behalen van operationele doelstellingen. Bedenken welke activiteiten effectief bijdragen aan het behalen van de doelstellingen doet

men door na te denken over de theorie gebaseerd op tactiek: ‘Op welke manier moet ik mijn middelen inzetten om de vijand te verslaan of mijn opdracht te behalen?’ ‘Kan ik de vijandelijke positie overnemen door gebruik te maken van misleiding of moet ik een omtrekkende beweging maken?’

Tactiek en context

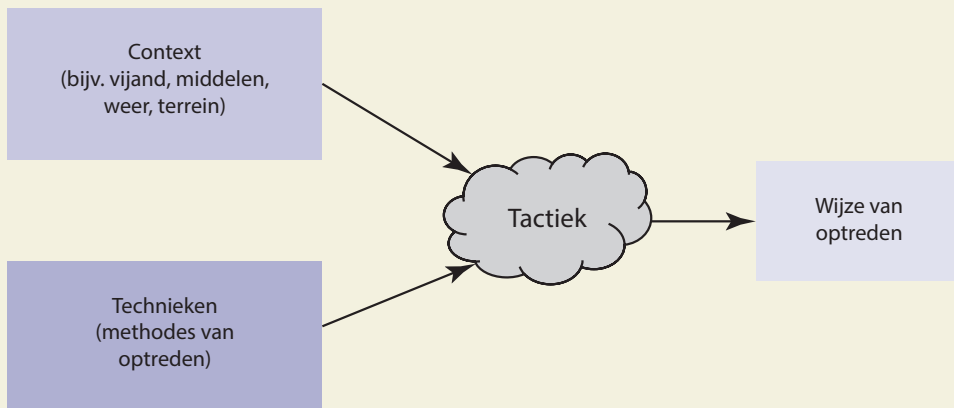
Elke commandant denkt bij elke actie die hij of zij ontplooit na over hoe hij zijn middelen zal inzetten. Hierbij maakt het niet uit of het om een huis, bosperceel, wijk, brug, stad of zelfs land gaat. In de gedachten van de commandant is de manier waarop zijn of haar middelen ingezet worden bepalend voor zijn of haar succes. De commandant is dus niet alleen bezig met het plannen en uitvoeren van zijn activiteiten, maar wil dit ook op de ‘juiste’ manier doen. De commandant denkt dus bewust of onbewust na over tactiek, over hoe deze juiste manier van inzet eruit kan zien. Aangezien dit voor elke commandant geldt, kun je op basis hiervan concluderen dat tactiek dus ook voor elk commandoniveau belangrijk is. Felius zou tegenwerpen dat de commandant van de groep of het peloton moet handelen op basis van de *skills* en *drills* die hen worden aangeleerd. Ze zouden zich vooral bezighouden met het uitvoeren van technieken (het technische niveau). Deze technieken zijn vastgelegd in doctrines. Daarin staat bijvoorbeeld hoe een aanval, verdediging of een verplaatsing moet worden uitgevoerd; dit biedt het broodnodige houvast waar een commandant dankbaar voor zal zijn in de ongrijpbare chaos die het gevecht kan zijn. Maar het is niet zo dat deze technieken los van de context kunnen worden uitgevoerd. Er wordt altijd verwacht dat de commandant kijkt naar de context om zich heen. Als de lagere commandant met zijn eenheid als een soort automaat technieken zou uitvoeren, waarom besteden we dan toch veel tijd aan zoiets als commandovoering? Hierbij moet een analyse gemaakt worden van de eigen middelen, de

5 Koninklijke Landmacht, *Landoperaties Doctrine Publicatie 3.2.*, 2301-2307.

6 Felius, ‘Slimmer vechten’, 372.

7 Koninklijke Landmacht, *Landoperaties Doctrine Publicatie 3.2.*, 2302.

MENINGEN VAN ANDEREN

Figuur 1

vijand en de context waarbinnen je de opdracht gaat uitvoeren voordat je komt tot de manier waarop je deze opdracht gaat uitvoeren. Het is vanzelfsprekend dat we verwachten van de commandant dat hij reageert op omstandigheden waarmee hij geconfronteerd wordt. Ook – of misschien wel juist – als deze omstandigheden niet van tevoren vastgelegd waren in doctrine. Een commandant kan dus nooit uitsluitend handelen op basis van vooraf vastgelegde technieken, in tegenstelling tot wat Felius lijkt te beweren.

De commandant zal altijd de context aan zijn manier van optreden moeten verbinden. Dit betekent niet dat technieken onbelangrijk zijn. Handelen op basis van tactiek en handelen op basis van technieken spreken elkaar niet tegen. Sterker nog, ze kunnen elkaar versterken. De aangeleerde technieken bieden handvatten voor methodes van optreden. Tactiek zorgt dat de technieken aangepast worden op de context van de opdracht. Hierom concludeer ik dat tactiek essentieel is voor de lagere commandant. Bovendien wordt binnen NAVO-legers *mission command* toegepast, ook bekend als *auftrags-taktik*.⁸ Hierbij ligt de nadruk op het delegeren van de ‘hoe’-vraag aan de lagere commandant, die binnen de gestelde doelen zelf opereert. Deze

opdrachtgerichte commandovoering vormt de basis van de *manoeuvrist approach*.⁹ Centraal staat hierin het benutten van zwakke plekken van de vijand en het vermijden van directe, kostbare confrontaties. Het is daarbij essentieel dat ook de lagere commandant zijn methodes aanpast op de context waarin hij is beland. Om deze adaptieve manier van vechten mogelijk te maken kan de lagere commandant niet stevast terugvallen op plannen of de tactische inzichten van hogerhand. De lagere commandant heeft de context het best voor ogen en maar kort de tijd om het momentum te grijpen. Ook vanuit dit perspectief wordt het belang van handelen met ‘tactisch vernuft’ duidelijk voor de lagere commandant.

Expliciet tactisch denken

Voorafgaand doe ik de aanname dat tactiek eigenlijk al wordt toegepast door iedere commandant (in ieder geval een commandant die rekening houdt met de context van de opdracht). Hierdoor kan het lijken alsof er geen aandacht aan tactiek hoeft te worden besteed, omdat het al een vanzelfsprekend onderdeel is van het denken van een commandant. Ik denk dat er juist een kans ligt door theorie over tactiek expliciet te maken. Hiermee zal de commandant effectiever worden in het behalen van zijn opdracht en kunnen compenseren voor missende ervaring.

Door ervaringen uit opleidingen, oefeningen en missies krijgt de lagere commandant die geen les

⁸ Nato Standardization Office, *AJP-3.2. Allied Joint Doctrine For Land Operations* (Brussel, NAVO, februari 2022) 37.

⁹ Idem, 38.

heeft gehad in tactische principes toch 'gevoel voor tactiek'. Zo leert hij of zij door ervaringen dat verassing een voordeel kan opleveren, het juist inzetten van het groepswapen er voor kan zorgen dat de vijand in een vuurpositie in dekking gaat (concentratie van vuurkracht) of het gebruik van een schijnaanval kan zorgen voor wenselijke vijandelijke verplaatsingen (misleiding).

Deze ervaring opdoen is een tijdrovend proces en lagere commandanten komen vaak met weinig ervaring al voor een eenheid te staan. Militaire theorie over tactiek biedt hierin een uitkomst. Door dit mee te geven wordt er een gemeenschappelijk denken over tactiek gecreëerd. Hiermee kunnen beslissingen expliciet gebaseerd worden op deze principes. Daarnaast kunnen ervaringen opgehangen worden aan dit raamwerk, waardoor deze beter vertaald kunnen worden naar lessen voor de toekomst. Dit was ook de motivatie van Friedman om zijn boek *On Tactics* te schrijven. Door theorie over tactiek te filteren uit duizenden jaren krijgsgeschiedenis kunnen beginnende commandanten gebruik maken van deze kennis wanneer ervaring ontbreekt.¹⁰

Hoe dit tactisch onderwijs eruit zou moeten zien, laat ik over aan anderen. Hopelijk geeft deze reactie een aanzet tot een nieuwe kijk op het belang van tactiek voor iedereen, inclusief de lagere commandant.

Conclusie

Concluderend kunnen we stellen dat tactiek niet enkel voorbehouden is aan hogere commandanten. We zouden er goed aan doen om ook de lagere commandant te verrijken met theorie over tactiek. We kunnen ons niet voorbereiden op elke bedreiging, maar door het onderwijzen van het tactische systeem bieden we houvast. De commandant kan zo de context verbinden met aangeleerde technieken door tactiek. Dit is de sleutel tot het slimmer vechten van Felius en stelt ons in staat om ook numeriek grotere of technologisch gelijkwaardige tegenstanders te verslaan. Daarom is investeren in tactisch onderwijs voor de lagere commandant essentieel om ook in de toekomst slagkrachtig en adaptief te blijven. Geheel in lijn met het 'slimmer vechten' uit de command message. ■

¹⁰ Friedman, *On Tactics*, 15.

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

Luitenant-kolonel Marnix Felius

Met belangstelling heb ik de reactie van Thomas Roddenhof gelezen. Ik dank hem voor zijn scherpe en inhoudelijke reactie op 'Slimmer vechten' en waardeer in het bijzonder de zorgvuldigheid waarmee hij het belang van tactiek voor lagere manoeuvrecommandanten uiteenzet. In essentie zijn wij het meer met elkaar eens dan een enkele formulering in mijn oorspronkelijke artikel wellicht suggereerde.

Roddenhof heeft gelijk wanneer hij stelt dat tactiek en tactisch vernuft essentieel zijn voor iedere manoeuvrecommandant. Ook de groeps- en pelotonscommandant staan voortdurend voor de vraag hoe beschikbare middelen zó worden ingezet dat zij bijdragen aan het verslaan van de vijand en het behalen van de opdracht. In die zin is tactisch denken onlosmakelijk verbonden met commandovoering op elk tactisch niveau.

MENINGEN VAN ANDEREN

FOTO AUTEUR

De commandant op het lagere tactische niveau is zelf direct onderdeel van het gevecht en geeft soms letterlijk leiding onder vuur, wat de beschikbare tijd en mentale ruimte voor expliciet tactisch handelen soms beperkt

Mijn opmerking dat ‘echte tactiek pas op bataljonsniveau begint’ is, terugkijkend, te absoluut geformuleerd voor wat ik beoogde te zeggen. Die formulering was niet bedoeld om het belang van tactiek op lagere niveaus te ontkennen, maar om te duiden dat de ruimte voor tactische variatie in de praktijk vaak beperkter is. Op groeps- en pelotonsniveau zijn tijd, middelen en *freedom of movement and action* doorgaans schaars, en ligt de nadruk

begrijpelijkerwijs sterk op het effectief uitvoeren van beproefde technieken, zonder daar rigide in te zijn. Daarbij komt dat de commandant zelf direct onderdeel is van het gevecht en soms letterlijk leidinggeeft onder vuur, wat de beschikbare tijd en mentale ruimte voor expliciet tactisch handelen verder beperkt. Naarmate het niveau stijgt, neemt de beschikbare ruimte toe om middelen te combineren, tempo en richting te beïnvloeden en het gevecht bewuster vorm te geven.

Dat doet echter niets af aan het feit dat ook op de laagste niveaus de gekozen tactiek in de juiste situatie het verschil kan maken. Juist onder omstandigheden van schaarste en tijdsdruk kan tactisch inzicht, bijvoorbeeld in tempo, verrassing of concentratie, doorslaggevend zijn. In die zin onderschrijf ik Roddenhofs betoog dat tactiek niet exclusief verbonden is aan een organisatieniveau, maar aan het denken van de commandant.

Ik ben het dan ook roerend met hem eens dat tactiek onderdeel moet zijn van het onderwijs van jonge manoeuvrecommandanten. Tegelijkertijd moeten we realistisch blijven. De hedendaagse infanteriecommandant moet een indrukwekkend palet aan technologie, procedures en technieken beheersen. Opleidingstijd en cognitieve capaciteit zijn niet onbeperkt. Het is dus zaak om tactisch onderwijs zó vorm te geven dat het ondersteunt en verdiept, zonder de toch al volle ‘emmers’ te laten overlopen.

Dat deze discussie nu expliciet wordt gevoerd, beschouw ik als winst. Het feit dat we binnen de krijgsmacht opnieuw scherp discussiëren over tactiek, tactisch vernuft en het belang van tactici op alle niveaus, past bij de ambitie om slimmer te vechten. Hopelijk draagt deze gedachtewisseling bij aan blijvende aandacht voor tactisch denken als kernvaardigheid, nu en in de toekomst.

Nu is het wachten op een ‘niet-manoeuvre’ collega die zal opmerken dat tactiek natuurlijk niet exclusief is voor de manoeuvrecommandant. Ook die collega heeft dan volkomen gelijk, dus kom maar op. Goed voor de discussie over dit belangrijke onderwerp. ■

AANKONDIGINGEN

De KVBK organiseert:

- 2 april een actuele lezing door Peter Heuts, getiteld 'Russische strategische cultuur en Information Operations'. Aan de hand van zijn bekroonde masterscriptie laat Heuts zien hoe historische, filosofische en culturele factoren het Russische denken over oorlog en vrede vormen en doorwerken in militair optreden en hybride conflict.

FOTO US DEPARTMENT OF DEFENSE

- 23 april Symposium Warrior gezocht. Nieuwe dreigingen, technologische ontwikkelingen en een krappe arbeidsmarkt vragen om een herijking van het beeld van de militair én van de organisatie van Defensie als geheel. Tijdens dit symposium staat de warrior van de toekomst centraal: welke vaardigheden en capaciteiten zijn nodig, en wat betekent dit voor de organisatie van Defensie en haar personeelsbeleid?

FOTOMCD. SJOERD HILCKMANN

Het einde van de international rules-based order

Sergei Boeke

Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van het World Economic Forum in Davos bracht de Canadese premier Mark Carney het overlijdensbericht van de *international rules-based order*. In een eloquente toespraak – er was weinig competitie – citeerde hij de Tsjechische dissident Vaclav Havel, die in zijn boek *The Power of the Powerless* het communistische systeem ontleedde. Zijn voorbeeld was de winkelier die elke ochtend het bordje ‘Arbeiders aller landen, verenigt ul!’ in de etalage zette. Hij geloofde er zelf niet in, maar doordat hij en andere winkeliers allemaal deden alsof, hielden ze het systeem in stand. Zo ook met de international rules-based order. Volgens Carney was de tijd aangebroken om te erkennen dat deze keizer geen kleren had. In een wereld waar het recht van de sterkste weer lijkt te gelden, zou Canada als *middle power* met gelijkgezinde landen samenwerken om te investeren in weerbaarheid en strategische autonomie, en tegelijk principes zoals mensenrechten en soevereiniteit blijven respecteren. Het was natuurlijk impliciete kritiek op de Amerikaanse president Donald Trump, die net had bedreigd Groenland in te nemen en zowel vriend als vijand

met importheffingen bestookt. Carney’s toespraak klonk velen als muziek in de oren, en werd door verschillende kranten in zijn geheel afgedrukt.¹

De term international rules-based order heeft de afgelopen jaren een vlucht genomen. De communiqués van verschillende NAVO-toppen, het NAVO Strategisch Concept en ongeveer elke verklaring van de regering van de Amerikaanse president Joe Biden stonden er vol van. De term ‘internationaal recht’ daarentegen werd vooral door de Amerikanen minder of niet gebruikt. De Russische inval in Oekraïne werd weliswaar wel veroordeeld als een aanslag op het internationaal recht (deze is ook overduidelijk in strijd met het oorlogsrecht), maar China wordt vooral beschuldigd van het ‘ondermijnen’ van de international rules-based order. Toch is de militarisering van de eilanden in de Zuid-Chinese Zee duidelijk in strijd met de United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Het addertje onder het gras ligt elders: de VS zijn geen partij in het UNCLOS-verdrag. Bij Trump wordt het pas echt zichtbaar, maar zijn voorgangers George W. Bush, Barack Obama en Biden waren evenmin pleitbezorgers van het internationaal recht. Als alternatief lijkt de international rules-based order te zijn opgetuigd, die niet alleen vaag gedefinieerd is, maar ook niet afdwingbaar is.² Europa deed

- 1 Mark Carney, ‘The Powerful Have Their Power. We Have the Capacity to Stop Pretending’: The Canadian PM’s Call to Action at Davos,” *Opinion, The Guardian*, 21 januari 2026. Zie: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2026/jan/21/mark-carney-davos-canadian-prime-minister-donald-trump-new-world-order>.
- 2 John Dugard, “The Choice before Us: International Law or a ‘Rules-Based International Order’?,” *Leiden Journal of International Law* 36, No. 2 (2023) 223-232. Zie: <https://doi.org/10.1017/S0922156523000043>.

alsof beide synoniem waren, maar de keuze was duidelijk: geen bescheiden Vrouwe Justitia, maar een keizer zonder kleren.

De VS en het internationaal recht gaan moeilijk samen, en wel op drie vlakken. Ten eerste is de VS geen partij in een aantal belangrijke verdragen. De VS moet niets hebben van het Internationaal Strafhof (ICC) in Den Haag – al geldt dit overigens ook voor Rusland, China, India, Israël en een aantal andere landen. Zo ook voor het Landmijnenverdrag, de conventie tegen clustermunten, het genoemde UNCLOS-verdrag en een aantal andere belangrijke protocollen en verdragen. Ten tweede is de Amerikaanse interpretatie en toepassing van het internationaal recht niet onomstreden. Denk bijvoorbeeld aan de leer van preventieve/pre-emptieve oorlogen, Obama's dronecampagne in Pakistan, het ontzeggen van krijgsgevangenenstatus in Guantánamo. Hiernaast hebben we nog de westerse aanval op Servië in 1999 zonder VN-mandaat, de inval in Irak in 2003, en hoe een VN no-fly zone boven Libië leidde tot regime-change in 2011; allemaal voorbeelden die Rusland noemt als het zelf wordt aangesproken op oorlogsmisdrijven. Het is puur *whataboutism* (of 'tu quoque' voor de jurist), maar geeft wel aan dat we met twee maten meten. Tot slot wordt het internationaal recht ongelijk toegepast. Het gaat hierbij vooral om Israël, dat zich op geen enkele wijze gebonden voelt aan internationale afspraken of het internationaal recht. De VS, en tot op zekere hoogte ook Europa, kijken weg.

Het recht van de sterkste gold dus altijd al, maar dit bleek prima zolang het gunstig uitviel voor Europa. Nu de VS zich naar binnen keert en Trump een transactioneel beleid voert, is de zekerheid van voordeel weg. Het smeermiddel van het internationale stelsel was altijd hypocrisie, al waren er momenten toen het moeilijk te verdragen leek. De onthullingen van Snowden, Assange en Manning toonden aan hoe groot de kloof tussen woorden en daden was, en de geloofwaardigheid van de VS liep toen averij op.³ Toch accepteerde men Amerikaanse *double speak*; de VS was immers de leider van de liberale wereldorde, en onze economische en

veiligheidsbelangen waren verstrengeld. Harde rechten – op het gebied van mensenrechten, het oorlogsrecht – werden uitgehold; op andere vlakken is de laatste tijd juist een woud van regels ontstaan. Klimaat wordt onterecht uit het politieke domein getrokken en vastgetimmerd in het juridische. Wie het huidige financieringsmodel van de Wereldgezondheidsorganisatie bekijkt, en dit koppelt aan het gevoerde beleid tijdens COVID, ziet dat ook deze organisatie rijp is voor een grondige hervorming. Het is te makkelijk om te stellen dat het voorheen allemaal goed was en dat Trump de bron van al het kwaad is.

We staan, zoals Carney aangaf, op een keerpunt. De oude wereldorde – en de international rules-based order – komen niet terug. We hoeven de schijn niet meer hoog te houden. Wellicht kiest de VS zijn eigen koers, maar er is genoeg ruimte voor Europa om dit zelf ook te doen. Een eerste voorwaarde is natuurlijk investeren in harde macht en weerbaarheid; zolang het continent zichzelf niet kan verdedigen heeft een eigen buitenland- en veiligheidsbeleid weinig zin. Gelukkig worden hier grote stappen gemaakt. Wat betreft de koers kan Europa zich weer hard maken voor het internationaal recht. Nederland kan zich hier onderscheiden, als land van Hugo de Groot en met Den Haag als stad van vrede en recht. Het eigenbelang zal in de internationale betrekkingen altijd een leidende rol blijven spelen, maar een eerlijke insteek om enkele basisprincipes van het internationaal recht te handhaven is het minste wat Europa kan doen. Het kan ons zelfs nieuwe bondgenoten opleveren, want het Global South kon de hypocrisie van de international rules-based order ook niet meer uitstaan. Makkelijk zal het niet worden, want het vereist principes in plaats van opportunisme, maar veel keus heeft Europa niet. Het alternatief is het aforisme van Thucydides, waarbij de sterken doen wat ze kunnen, en de zwakken ondergaan wat ze moeten. ■

3 Henry Farrell and Martha Finnemore, 'The End of Hypocrisy: American Foreign Policy in the Age of Leaks', *Foreign Affairs* 92, No. 6 (2013) 22-26.

Zero tolerance, nul nuance: waarom Defensie het drugsbeleid moet herzien

Jaus Müller

Bijna een kwart van de Nederlanders heeft ooit cannabis of wiet gebruikt, zo blijkt uit cijfers van het Trimbos-instituut.¹ Een deel daarvan meldt zich ook bij Defensie voor een baan in het leger, zeker nu dat zo aan het uitbreiden is: minimaal 122.000 mensen moeten van dit kabinet in dienst worden gesteld bij Defensie. Dat roept de vraag op of het door Defensie gehanteerde zero-tolerancebeleid op het gebied van drugs nog wel van deze tijd is. Onlangs meldde de NOS dat Defensie het zero-tolerancebeleid tegen het licht gaat houden. Dat lijkt mij een nuttige en noodzakelijke stap.

Gelet op de ongekend grote instroom van nieuwe militairen in de komende jaren, is het verstandig te beginnen bij het digitale voorportaal voor een potentiële baan bij Defensie. Dat blijkt namelijk uiterst onduidelijk. Een van de *frequently asked questions* luidt: 'Ik heb weleens drugs gebruikt. Mag dat?' Het antwoord van Defensie lijkt op het eerste gezicht helder, maar grossiert bij nader inzien in vaagheid: 'Defensie hanteert een zero-tolerancebeleid op het gebied van drugs. Als je bent veroordeeld, dan wel een strafbeschikking of een transactie hebt geaccepteerd wegens een opiumdelict, krijg je geen Verklaring van Geen Bezwaar (VGB)'.²

Dus: drugs tijdens de dienstdtijd is een duidelijke *no go*. Maar wat als

je ver daarvoor ooit eens een joint rookte? Wat is dan het beleid? Defensie zwijgt erover en brengt jongeren daarmee in een lastige situatie. Moeten ze nou eerlijk zijn of niet? Een oud-collega van mij wilde enkele jaren geleden in militaire dienst, maar werd afgekeurd omdat hij goudeerlijk vertelde dat hij ver in het verleden, tijdens zijn studententijd, wel eens een joint had gerookt. Ongeschikt. Op diverse internetfora wisselen aspirant-militairen inmiddels strategieën uit: eerlijk zijn of zwijgen bij de keuring?³

Het drugsdebat bij Defensie wordt meestal netjes langs politieke demarcatielijnen gevoerd. Conservatieve partijen verdedigen luid het zero-tolerancebeleid — of willen het zelfs aanscherpen — terwijl liberalere partijen menen dat Defensie moet meebewegen met een samenleving waarin beperkt recreatief drugsgebruik een realiteit is geworden.

Laat ik vooropstellen dat we het er allemaal over eens zijn dat het geen goed idee is om na een etmaal onafgebroken stampen op een technofeest direct door te gaan naar een schietserie in

Bergen-Hohne. Maar hoeveel militairen staan er daadwerkelijk onder invloed op de schietbaan? Maken we het probleem niet veel te groot als iemand in het zomerverlof een keer iets doet wat niet mag, en daar de rest voor zijn carrière voor kan worden gestraft?

Voor Defensie lijkt het probleem met drugsgebruik tweeledig. Ten eerste is het zonde wanneer een ervaren militair met jaren aan opgebouwde kennis wordt ontslagen

1 'Drugs: cijfers'. Zie: Trimbos.nl.

2 'Alles over je sollicitatie: veiligheidsonderzoek'. Zie: WerkenbijDefensie.nl.

3 'Sollicitatie Defensie + drugs', Reddit, r/Defensie. Zie: <https://www.reddit.com>

omdat hij één keer een hijs van een joint neemt, of misschien tijdens zomerverlof een pilletje slikt. Geen verslaving, geen patroon — slechts een incidentele misstap in de twintiger jaren. Iedereen begrijpt dat het niet mag, maar evenzeer dat het kapitaalvernietiging is om zo iemand direct de deur te wijzen, zeker in tijden van personeelsschaarste. Hoe gaan we daarmee om in de toekomst? ‘Militairen zijn geen machines. Mensen maken fouten en verdienen een tweede kans. Maar dit drugsbeleid laat geen ruimte voor maatwerk’, aldus advocaat en veteraan Michael Ruperti.⁴

Het tweede probleem zit in de keuring. Van mijn eigen keuring herinner ik mij dat de psycholoog vroeg naar eventueel drugsgebruik in het verleden. Daarmee wordt een aspirant-militair in een lastig parket gebracht. Eerlijk zijn over dat ene jointje of pilletje vergroot het risico een defensiedroombaan mis te lopen — vanwege het zero-tolerancebeleid. De alternatieve route leidt langs een web van leugens. Maar gebrek aan eerlijkheid is nu juist niet het gedrag dat Defensie van haar mensen verlangt.

Daarmee komen we bij een fundamentele vraag: hoe zinvol is het om incidenteel recreatief drugsgebruik uit een ver verleden op te diepen? Is iemand die onder groepsdruk één keer met xtc experimenteerde automatisch ongeschikt als boordschutter? Wordt iemand die ooit in een tussenuur op het vwo een joint rookte per definitie later een slechte F-35-vlieger? Ik betwijfel het.

In een debat waarin felle meningen domineren, zijn het vaak juist de feiten die ondersneeuwen. Wat zeggen die feiten? Bij gebrek aan Nederlandse data bieden de Amerikaanse houvast. Het enige echt wetenschappelijk robuuste rapport dat ik kon vinden komt van RAND Corporation. RAND onderzocht in 2021 uitgebreid of een verleden van gematigd drugsgebruik negatieve effecten had op selectie en training van rekruten voor de Amerikaanse strijdkrachten. Dat is een relevant onderzoek, zeker nu marihuanagebruik in meer dan de helft van de Amerikaanse staten legaal is en het dus aannemelijk is dat veel rekruten vóór hun dienstitijd wel eens hebben

geëxperimenteerd. Wat betekent dat voor hun militaire loopbaan?

Het antwoord is opvallend: er is geen negatief correlerend effect tussen een verleden van gematigd drugsgebruik en militaire prestaties. RAND noteerde zelfs: ‘Contrary to expectations, waived recruits and recruits with a documented history of marijuana or behavioral health conditions are not uniformly riskier across all dimensions. Our empirical analysis shows that, historically, recruits with waivers or with a documented history of marijuana or behavioral health conditions do not have a higher likelihood than similar recruits of adverse outcomes across all dimensions’.⁵

Sterker nog, in sommige gevallen presteerden rekruten met een recreatief softdrugs-verleden juist beter! ‘In some cases, they are historically more likely to perform better.’⁶

Dit pleidooi is nadrukkelijk géén oproep tot een terugkeer naar Vietnamachtige toestanden waarin drugsgebruik ontspoorde en discipline verdween in de jaren zeventig. Maar een rationele, wetenschappelijk onderbouwde benadering — zoals RAND toepaste — kan het debat ontdoen van ideologische scherpte en daarmee tot een beter beleid leiden dan het knellende zero-tolerancesysteem zoals we dat nu kennen. Defensie zal naar mijn mening moeten meebewegen met een samenleving waarin middelengebruik liberaler wordt benaderd.

Het alternatief is vasthouden aan een strikt zero-tolerancebeleid en dat handhaven met drugstesten. In dat geval kan ik de toekomstige minister van Defensie alvast één ding voorspellen: in een samenleving die door de jaren heen dermate tolerant is geworden ten aanzien van drugsgebruik, gaat het nooit lukken 122.000 mensen met een drugsvrij blazoën te vinden of te behouden. ■

4 ‘Defensie overweegt versoepeling drugsbeleid: geen direct ontslag’, NOS Nieuwsuur, 6 februari 2026.

5 Beth Asch e.a., *An Empirical Assessment of the U.S. Army’s Enlistment Waiver Policies: An Examination in Light of Emerging Societal Trends in Behavioral Health and the Legalization of Marijuana* (Santa Monica, RAND Corporation, 2021).

6 Ibidem.

No More Napoleons

How Britain Managed Europe from Waterloo to World War One

Door Andrew Lambert

New Haven (Yale University Press) 2025

ISBN 9780300275551

588 blz.

€ 22,99

In zijn nieuwste boek beschrijft professor Andrew Lambert, auteur van onder meer *Seapower States* (2018) en *The British Way of War* (2021), hoe Groot-Brittannië na de val van Napoleon I stabiliteit in Europa wist te behouden. De sleutelfiguur is de Duke of Wellington, voorheen een generaal, maar hier vooral een staatsman. De strategie is met twee politicologische begrippen te duiden: *offshore balancing* en *ordering*. Het machtsevenwicht tussen de grote continentale machten Frankrijk, Pruisen en Rusland werd in stand gehouden door een dreigende hegemonie door een van deze staten te voorkomen door steun (korte interventie, economische dwang of diplomatie) aan de andere zwakkere partij(en) zonder dat de Britten zelf langdurig met troepen op het vasteland aanwezig hoefden te zijn. Ordering hield in dat de verhoudingen tussen staten was vastgelegd met verdragen zoals het Weens Verdrag van 1815 en het Londense Verdrag van 1839 dat neutraliteit van de Lage Landen moest waarborgen. Ordering ging ook over de regulering van oorlogvoering. Voor de Britten was vooral het recht van blokkade en het beëindigen van de kaapvaart van groot belang.

Interventies

De Schelde met daarbij de havens van Antwerpen en Vlissingen vormde voor de Britten het strategisch epicentrum. Het was als het ware het pistool waarmee Napoleon een aanval op het Britse eiland kon lanceren. De kern van het systeem van Wellington bestond derhalve uit een ring van forten ten zuiden van Antwerpen als buffer waarmee in het geval van een Franse opmars tijd werd gekocht om hulp door Pruisen en Oostenrijk te organiseren. Lambert behandelt een reeks van interventies waarmee de strategie werd toegepast, zoals de Belgische Afscheiding (1830) die het systeem verzwakte en een complexe diplomatieke reparatie vereiste, een interventie in Palestina (Acre, 1840) waar Frankrijks cliëntstaat Egypte werd verslagen in een voor Frankrijk vernederende slag waarbij Rusland uit Istanbul werd gehouden, de Krim-oorlog (1853-56) waarin samen met Frankrijk Rusland werd verslagen, vele Frans-Britse conflicten en de Frans-Duitse Oorlog (1870) waarin de Britten dreigden de zijde van de verdedigende partij te kiezen indien een van beide landen de neutraliteit van België zou schenden.

De methode die de Britten gebruikten bestond vooral uit het bombarderen van forten vanuit zee en economische blokkades, twee instrumenten die alleen toepasbaar waren als de Britten de heerschappij ter zee bezaten. Elke marine-uitbreiding van een continentale staat werd dan ook direct met een *arms race* beantwoord. Amfibische interventies met *boots on the ground* werden zo beperkt mogelijk gehouden. Begrijpelijk, omdat de Britten een groot leger, ondanks het aandringen daartoe door Wellington, ontbeerden. In plaats daarvan verkoos men de steun van geallieerde continentale partners.

Maritieme strategie verwatert

Het boek bevat veel minder casuïstiek voor de periode tussen 1870 en 1914 en de verklaring hiervoor is duidelijk te lezen. De Britse Europastrategie is geen doel op zich, maar slechts een middel om de aandacht op het koloniale rijk te kunnen richten. Dit rijk vergt steeds meer inzet van koloniale leger-eenheden. India, Zuid-Afrika en Canada vergden omvangrijke legereenheden van een land zonder dienstplicht. De Ierse kwestie alsmede een vanaf 1870 toenemende militarisering, geopolitieke spanningen en een maatschappelijke trend van orde en discipline leidden er toe dat het Britse leger in deze periode aan invloed won en tegelijkertijd verwaterde de hiervoor beschreven (vooral) maritieme strategie. Uiteindelijk ontstond in 1914 de situatie waarin de Britse regering geen militaire strategie meer had en besloot de British Expeditionary Force, niet volgens Wellington-logica in en ter verdediging van België maar in Frankrijk, in feite onderschikt aan de Franse

continentale strategie, in te zetten. Het gevolg was dat Duitsland de havens Oostende en Zeebrugge kon veroveren, waarmee de Britse heerschappij ter zee kon worden uitgedaagd en de Britten in een langdurige landoorlog verzeild raakten.

Dialoog met de lezer

Het boek volgt de methode van *applied history*. Het is geen chronologische historische beschrijving, maar een continue dialoog met de lezer over de strategische betekenis van deze periode. Het inleidende hoofdstuk maakt duidelijk waar het de auteur om te doen is: contemporain strategisch debat. In 1945 hebben de Verenigde Staten de hegemoniale rol overgenomen en ook nu maakt offshore balancing een belangrijk onderdeel uit van de Amerikaanse strategie. De VS gaat echter op een andere wijze met seapower om. Voor de Britten was er geen alternatief en het gebrek aan een sterk leger dwong tot grote voorzichtigheid en terughoudendheid, alsmede een nadruk op diplomatie en alliantievorming. De VS legt veel meer de nadruk op *power projection* en dominantie met

langdurige grondgebonden aanwezigheid als gevolg en daarmee samenhangend de uitdaging hoe dit vol te houden. De vergelijking tussen Rome en Carthago spreekt voor zichzelf.

No More Napoleons behandelt de in de *security studies* vaak gestelde vraag of, dan wel in welke omstandigheden, seapower stabiliserend dan wel destabiliserend werkt. Twee keer citeert Lambert de liberale historicus en politicus Lord Acton (1834-1902): 'a fleet with an army is an instrument of militarism. A fleet without an army is not'. Een maritieme macht zal daarom minder snel een bedreiging vormen zodat een vloot een goed instrument voor (dwangmatige) diplomatie kan zijn. Anderzijds is, ook voor een zee-macht, een beperkte legermacht onvermijdelijk. Wellington begreep dit zeer goed. Hij kon echter niet publiekelijk pleiten voor een leger dat België moest bezetten. Daarom beriep hij zich op de invasiedreiging. Wellington wist dat Frankrijk de invasie alleen als dwangmiddel gebruikte en niet met de daadwerkelijke intentie Groot-Brittannië binnen te vallen. Uiteindelijk groeide

het Britse leger veel meer dan volgens Lambert nodig zou zijn geweest. Hij spreekt verwijzend naar de Duitse *luxury fleet* over een Britse leger-luxury.

De historische analyse van Lambert laat door het belichten van techniek (ontwikkeling stoom en granaten), het onderwijssysteem, buitenland-politiek, het gebruik van kunst en schilderijen als *information warfare*, spionage, ontwikkeling van wetenschap (navigatie), binnenlandse politiek, cultuur en maatschappelijke tendensen zien hoe en waarom de Britse strategie werkte en hoe die vastliep. Juist de samenhang is nodig voor het begrip en dit laat overtuigend zien wat het belang is van coherentie van de toegepaste militaire logica – het Wellington-systeem – en deze, veel minder goed beheersbare, context waarin de militaire strategie wordt gevormd. Lamberts boek is een aanrader voor iedereen die geïnteresseerd is in strategie en een voorbeeld van welk inzicht de historicus aan security studies kan bieden. ■

KTZ drs. Henk Warnar – Nederlandse Defensie Academie

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden. Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog. U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

‘Militaire fiasco’s, incompetentie en mislukkingen’

Generaals voeren altijd de ‘vorige oorlog’. Toch is het belangrijk te kijken naar lessen van afgeronde conflicten. Toen vijftig jaar geleden ‘het woord aan de wapens’ was, zoals de redactie van de *Militaire Spectator* schreef in haar Editoriaal, stond de Golfoorlog van 1991 centraal in een themanummer.¹ Met name *airpower* kreeg veel aandacht: zou de luchtmacht toekomstige oorlogen beslechten?

Na een wekenlange luchtcampagne verdreven grondtroepen in slechts vier dagen het Iraakse leger – toentertijd in omvang toch het vierde leger van de wereld – uit Koeweit. Zo’n eclatant militair succes nodigde uit tot het uitzoeken van *lessons learned* over het moderne militair optreden: ‘Nu het stof onderhand is neergedaald, is de tijd gekomen voor realistische analyses.

FOTO ALON HILID

Een revolutie in oorlogvoering vindt pas plaats als nieuwe vindingen, zoals tanks, op niet-traditionele wijze worden gebruikt

Militaire tijdschriften zijn daarbij verzekerd van jaren kopij’, schreef commodore B.A.C. Droste.²

Om te bepalen of het Amerikaanse succes in de Golfoorlog een breekpunt betekende in oorlogvoering, voert Droste eerst een aantal historische voorbeelden op van technologische ontwikkelingen, zoals de uitvinding van het buskruit, mitrailleurs en de tank. ‘Hier komen wij meteen aan een interessante constatering’, stelt de commodore. ‘Alle opgesomde vindingen betroffen materiële verbeteringen. Een revolutie vindt echter pas plaats als die vindingen op niet-traditionele wijze worden gebruikt.’ Wat betreft de tank, die in de Eerste Wereldoorlog voor het eerst werd ingezet, maar toen nog vooral verspreid, zegt hij: ‘Het duurde tot de Tweede Wereldoorlog alvorens die les echt tot ons doordrong, en dat was uiteraard de pijnlijke les die Guderian ons heeft geleerd. Met een relatief bescheiden maar geconcentreerde tankmacht kon het gehele Franse leger op tragische wijze worden afgebluft.’ In tegenstelling tot de Fransen begrepen de Duitsers in 1940 hoe je een moderne oorlog moest voeren, aldus Droste.

De commodore stipt vervolgens aan hoe militaire revoluties tot stand komen: ‘Dit voorbeeld toont overigens ook een breekpunt aan dat zich in de geschiedenis keer op keer herhaalt. Namelijk dat de tactiek – de manier waarop de middelen worden ingezet – zeker zo belangrijk is voor veranderingen als de nieuwe middelen zelf.’ Zo ook in de Golfoorlog. Het luchtwapen was niet nieuw, maar sommige technologieën wel: stealth en precisiewapens. Droste noemt echter vooral het vliegen bij nacht en het element van verrassing (Saddam Hoessein zou op dat moment geen aanval meer verwachten) als doorslaggevende factoren voor het

¹ Redactie, ‘Pearl Harbor en de Golfoorlog’, *Militaire Spectator* 160 (1991) (12).

² B.A.C. Droste, ‘De Golfoorlog. Breekpunt in de traditionele oorlogvoering?’, *Militaire Spectator* 160 (1991) (12).

FOTO NARA

Op de 'Highway of Doom' liet het luchtwapen zijn verwoestende kracht zien

succes van de luchtcampagne. Manifesteerde zich hier dan ook een breekpunt in de traditionele oorlogvoering? Droste: 'Op basis van hetgeen ik heb ge schetst, ben ik geneigd ja te zeggen.' Maar, waarschuwt hij, 'Dat de Golfoorlog dan ook de "moeder" van alle volgende oorlogen zal zijn, daar moeten wij maar niet op rekenen.' De luchtmachtgeneraal constateerde dat de Golfoorlog vooral blijk gaf van het belang van complementair optreden van de verschillende krijgsmachtdelen, het luchtwapen alleen is niet afdoende: 'Afgezien van de onmisbare functie die de beslissende aanval van de grondstrijdkrachten op het uiteindelijke verloop van de oorlog heeft gehad, was de dreiging die van de fysieke aanwezigheid van land- en zeestrijdkrachten uitgaat absoluut noodzakelijk om de acties van de luchstrijdkrachten tot rendement te brengen.'

Andere auteurs waren minder onder de indruk van *Desert Storm*, omdat het Amerikaanse optreden in de Golfoorlog een anomalie zou zijn: 'Het relatief snelle verloop en de succesvolle beëindiging van de Golfoorlog moeten ten minste enkele analisten van Amerikaanse militaire operaties hebben verbaasd. Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn immers de meeste Amerikaanse militaire operaties op een groot fiasco uitgelopen.'³ De schrijver, H.G. Geveke, somt een 'reeks van mislukkingen' op en concludeert: 'Het succes van de operatie *Desert Storm* lijkt eerder een uitzondering dan regel. De Amerikaanse krijgsmacht heeft de afgelopen veertig jaar een twijfelachtige reputatie van een falende en ineffectieve organisatie opgebouwd.'

3 H.G. Geveke, 'Militaire fiasco's, incompetentie en mislukkingen. Een analyse van faalfactoren bij militaire operaties', *Militaire Spectator* 160 (1991) (8).

Zonder dieper op de Golfoorlog in te gaan, onderzoekt Geveke de vraag waarom 'veel militaire operaties op een fiasco uitlopen'? Hij probeert daartoe 'faalfactoren bij militaire operaties te achterhalen.' Die faalfactoren volgen een hiërarchie die loopt van het individu, via de groep naar de militaire organisatie. Daarboven spelen faalfactoren op interorganisatieel niveau (waaronder rivaliteit tussen krijgsmachtdelen) en op het niveau van het maatschappelijk systeem (bijvoorbeeld de invloed van de publieke opinie).

Geveke voegt aan deze indeling 'contingentiefactoren' toe (bijvoorbeeld geografische of weersomstandigheden) en institutionele factoren, namelijk wanneer 'kenmerken van de militaire organisatie een structureel disfunctioneren tot gevolg hebben. Institutionele factoren kunnen bovendien verhinderen dat andere condities als potentiële faalfactoren worden onderkend.' Een te groot officierskorps is zo'n institutionele faalfactor, volgens Geveke, want dat 'leidt voorts tot diffuse gezags- en

verantwoordelijkheidspatronen', met als gevolg dat men bij falen de schuld geeft aan 'het systeem' in plaats van individuele verantwoordelijkheid te nemen. Een te hoge mate van rotatie is ook niet goed: 'Een chronisch instabiel officierskorps kan niet leren van eigen fouten, heeft geen institutioneel geheugen, kent de manschappen niet, verliest het zicht op de gevechtscapaciteiten van de krijgsmacht en verkleint daarmee de *combat readiness*.'

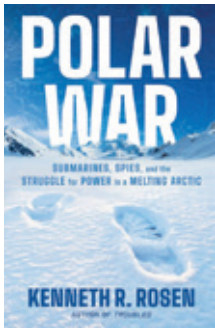
Na zijn wat zure analyse over militaire fiasco's merkt Geveke op dat velen een optimistischere blik op de toekomst zullen hebben, mede door het succes van de campagne tegen Saddam Hoesseins Irak in 1991. 'Toch kan, mijns inziens, een meer negatief gerichte toekomstverkenning geen kwaad; al was het maar als een tegendraads geluid te midden van alle euforie over de technologisch hoogstaande en internationaal samenwerkende capaciteiten van de militaire organisatie naar aanleiding van het succes van *Desert Storm*.' ■

FOTO AIRMAN MAGAZINE

F-16's tanken bij in de lucht tijdens operatie Desert Storm

SIGNALERINGEN

Polar War

Submarines, Spies, and the Struggle for Power in a Melting Arctic

Door Kenneth R. Rosen
New York (Simon & Schuster) 2026
320 blz.
ISBN 9781668052334
€ 25,-

Oorlogsjournalist Kenneth Rosen beschrijft in *Polar War* de internationale spanningen als gevolg van het smeltende ijs op de Noordpool. Diverse landen hebben economische en militaire ambities in het strategische gebied. Rosen ziet in de Noordpool het nieuwe epicentrum van een Koude Oorlog waarin grootmachten tegenover elkaar staan. De auteur trok drie jaar door het gebied en onderbouwt zijn betoog met interviews met militairen, onder wie Amerikaanse Navy SEAL's, wetenschappers en leden van plaatselijke bevolkingsgroepen. Tegen de achtergrond van de geopolitieke race naar de Noordpool kijkt Rosen ook naar de milieuramp die zich in de regio voltrekt. Rosen publiceerde eerder over de oorlogen in Syrië en Irak.

Russia's Arctic

Climate Change, Domestic Policy, and Geopolitics

Door Marlene Laruelle en Jean Radvanyi
Londen (Bloomsbury) 2026
160 blz.
ISBN 9781350552562
€ 17,-

In de serie 'Russian shorts' van Bloomsbury verschijnt *Russia's Arctic* van Marlene Laruelle en Jean Radvanyi. De auteurs bespreken het Arctische beleid van het Kremlin, dat zijn strategische belangen in het Noordpoolgebied veilig wil stellen. De Russische Arctische regio is goed voor 10-15 procent van het bruto binnenlands product en een kwart van de export. Rusland verwacht nog veel meer economisch potentieel in de nog niet ontgonnen delen en ziet het gebied, waar door klimaatverandering meer vaarroutes vrij zullen komen, als een buffer in de huidige tijd van geopolitieke spanningen waarin de VS zijn invloed wil uitbreiden door een claim op Groenland te leggen.

Riding Tigers

The Strategic Logic of Proxy Warfare

Door Andrew Maher
Londen (Hurst Publishers) 2026
352 blz.
ISBN 9781805265894
€ 40,-

In *Riding Tigers* buigt Andrew Maher zich over *proxy warfare*, het fenomeen waarbij landen een conflict uitvechten via andere landen of strijdgroepen. Maher bekijkt de rol die proxies spelen in de huidige strategische competitie in de wereld en wat de motieven zijn van de landen die aan de touwtjes trekken. Maher wijst er op dat proxy warfare ook voor relatief kleine landen een 'attractive low-cost option' in oorlogvoering kan betekenen. De auteur, veteraan en docent aan de universiteit van Canberra, staat stil bij de Napoleontische tijd, de tijd van de Great Game in de 19e eeuw, de rivaliteit om invloed in Oost-Azië en de Koude Oorlog.

National Armies and NATO 1949-1991

The Burden of Alliance

Jan Hoffenaar en Brian McAllister Linn (red.)
Leiden (Leiden University Press) 2025
266 blz.
ISBN 9789087284817
€ 122,-

De krijgsmachten van de NAVO hebben na de Tweede Wereldoorlog eerst de Sovjet-Unie afgeschrikt en fungeren nu als blok tegen de revanchistische agenda van Rusland. In de bundel *National Armies and NATO 1949-1991* bespreken experts hoe de lidstaten probeerden aan hun verplichtingen aan de alliantie te voldoen in constante afwegingen tegen andere binnenlandse prioriteiten. Thema's als strategie, de interactie tussen krijgsmachten van uiteenlopende lidstaten, de aankoop van wapensystemen en doctrine komen aan de orde. De onderzoeksvragen en conclusies zijn ook relevant voor de huidige tijd, waarin Moskou met zijn invasie van Oekraïne zijn ware gezicht heeft laten zien.

